БУТУН ДУН'Ё ПРОЛЕТАРЛАРИ, БИРЛАШИНГИЗ!

ҚИЗИЛ ЎЗБЕКИСТОН

ЎЗБЕКИСТОН КОММУНИСТ (большевик) ЛАЛ ПАРТИЯСИ МАРКАЗИЙ ҚОМИТЕТИ, ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ, ШАҲАР ҚОМИТЕТЛАРИ ВА ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ СОВЕТИНИНГ ОРГАНИ

№ 177 (6604)
5 СЕНТЯБРЬ 1946 йил
ПАЙШАНБА
БАҲОСИ 20 ТИЙИН

БУГУНГИ СОНДА:

Москва, Кремль — ўртоқ Сталинга (1-нчи бет).
Япония устидан қозонилган Ғалаба Кунининг Ўзбекистонда байрам қилиниши (1-нчи бет).
ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ СОВЕТИНИНГ VIII СЕССИЯСИ:
1946—1950 йиллар мобайнида Ўзбекистон ССРнинг халқ хўжалигини тиклаш ва ривожлантириш бешйиллик плани тўғрисида доклад юзасидан музокаралар (1-нчи бет).
Ўзбекистон ССРнинг 1946 йилги давлат бюджети тўғрисида ва 1945 йилги давлат бюджетининг ижроси ҳақида ЎзССР Молия министри ўртоқ М. И. Исомиддинов доклади ва ЎзССР Олий Совети бюджет комиссиясининг а'зоси депутат В. И. Романовскийнинг қўшимча доклади (2-нчи ва 3-нчи бетлар).
Париж Сулҳ Конференциясида (4-нчи бет).
ТАСС Радиояси (4-нчи бет).
НЮРНБЕРГДА АСОСИЙ НЕМИС ҲАРБИЙ ЖИНОЯТЧИЛАРИ УСТИДАН СУД. — Жиноий ташкилотлар тўғрисидаги масала юзасидан СССР бош қораловчиси ўртоқ Р. Руденконинг охирги сўзи. (4-нчи бет).

МОСКВА, КРЕМЛЬ ўртоқ СТАЛИНГА

Қадрли Иосиф Виссарионович!

Ўзбекистон ССР Олий Советининг саккизинчи сессияси Ўзбекистон ССР халқ хўжалигини тиклаш ва ривожлантириш бешйиллик плани тўғрисидаги Қонун қабул қилинган улуғ кунда Сиз севикли доҳиймиз, устозимиз ва дўстимизга самимий салом юборади ва улуғ Ватанимиздаги барча халқларнинг қувончи ва бахти-саодати учун Сизга сиҳат-саломатлик ва кўп йиллик умр тилайди.

Ўзбекистон собиқ чор империясининг қолоқ ва қашшоқ бир ўлкасидан Совет Иттифоқининг илғор республикаларидан бирига айланди. Улуғ Октябрь Социалистик революцияси ўзбек меҳнаткашларини амирлар, бойлар, чор амалдорларининг зулмидан озод қилди, миллий давлатни вужудга келтирди, ўзбек халқини кўп миллатли қудратли совет давлатидаги бошқа халқлар блан бирга бузилмас қардошлик иттифоқига бирлаштирди ва ўзбек халқининг хўжалигини ҳамда маданиятини ривожлантиришга йўл очиб берди.

Ўзбек халқи совет ҳокимияти йилларида ва айниқса сталинча бешйилликлар даврида улуғ рус халқининг ёрдами блан, Ленин-Сталин партиясининг раҳбарлиги остида социалистик қурилишнинг ҳамма соҳаларида катта муваффақиятларга эришди.

Сталинча бешйилликлар бутун мамлакатимиз каби бизнинг республикамизни ҳам тамомила ўзгартириб юбордик.

Ҳозирги вақтда сталинча бешйилликларнинг буюк кучи бутун дун'ёга ма'лум. Бу бешйилликлар Совет Иттифоқини илғор, қудратли социалистик давлатга айлантирди. Сталинча бешйилликлар даҳшатли хавф пайдо бўлган йилларда севикли Ватанимизни гитлерчилар асоратига тушиш хавфидан сақлаб қолишга ва Европа халқларини фашистлар асоратидан қутқазишга ёрдам берди. Сталинча бешйилликлар ғалабамиз ва ҳаққоний ишимизнинг тантанаси учун моддий имкониятлар яратди.

Коммунистлар партиясининг узоқни кўрадиган доно сиёсати ва улуғ **Сталиннинг** доҳийлиги туфайли шундай муваффақиятларга эришдик.

Ўзбек халқи СССР халқ хўжалигини тиклаш ва ривожлантириш сталинча янги бешйилликни кураш ва меҳнат программаси деб қабул қилди. Ҳозирги вақтда ўзбек халқи ўз республикасининг бешйиллик плани қабул қилиниши блан бу бешйилликдаги буюк ишларда қандай ҳисса блан қатнашажагини аниқ белгилади.

Ўзбекистон Совет Иттифоқининг асосий пахта кондири. Биз мамлакатни пахта блан етарли миқдорда та'минлаш учун жавобгар эканлигимизни яхши биламиз.

Севикли доҳиймиз ва устозимиз, ўзбек халқи номидан Сизни ишонтириб айтамизки, республиканинг бешйиллик планини тўла ва ошириб бажарамиз. Ўзбекистонда пахтачиликни ривожлантириш тўғрисида Сизнинг ташаббусингиз блан Иттифоқ ҳукумати томонидан чиқарилган қарор республикамизнинг бешйиллик планига асос қилиб олинди. Биз Сизга республикамизнинг халқ хўжалигини ва маданиятини янада ривожлантириш учун ҳормай-толмай курашамиз деб ва'да берамиз. Биз большевикча ғайрат ва сабот блан ишлаб Ўзбекистоннинг битмас-туганмас бойликларидан фойдаланамиз ва бу бойликларни севикли Ватанимизга хизмат қилдирамиз.

Ўртоқ Сталин, Сизга ва'да бериб айтамизки, Совет Социалистик Республикалари Иттифоқининг қудратини ошириш учун, севикли Ватанимизнинг шон-шуҳрати ва қудратли бўлиши учун бундан буён ҳам бутун кучимизни аямай кураш олиб борамиз.

Яшасин халқларнинг сталинча бузилмас дўстлиги!
Яшасин қаҳрамон рус халқи!
Яшасин улуғ Ленин-Сталин партияси!
Яшасин жонажонимиз ва севиклимиз ўртоқ **Сталин!**

Бекобод металлургия заводи, Краснокутский, Айтметов, Рязанов, Терентьев ўртоқларга

Ўзбекистон ССР Олий Совети, Министрлар Совети ва Ўзбекистон К(б)П Марказий Комитети Ўзбекистоннинг биринчи прокатини ишлаб чиқарган прокат цехининг қурилиши тамомланиши ва бу цехнинг ишга туширилиши муносабати блан Ўзбекистон металлургия заводининг бинокорлари, монтажчилари ва металлургларини табриклайдилар.

Бинокорлар, монтажчилар ва металлурглар коллективи фидокорона меҳнат қилиб Сталинча тўртинчи бешйилликнинг тўнғич иншооти — Ўзбекистон металлургия заводининг биринчи навбатдаги иншооти қурилишини муваффақиятли суратда тугаллашни та'минлади.

Сиз қурган завод Ўзбекистонда пахтачиликни ва бутун халқ хўжалигини юксалтириш ва ривожлантиришдан иборат Сталинча программани бажариш учун мустаҳкам замин вужудга келтиради.

Сизларга ўз ишларингизда бундан кейин ҳам муваффақиятларга эришувингизни тилаймиз. Ўзбекистон металлургия заводининг бинокорлари, монтажчилари ва металлурглари бундан кейин ҳам Сталинча бешйиллик планни бажаришда биринчи сафларда борадилар деб ишонамиз.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ СОВЕТИ ПРЕЗИДИУМИ.
ЎЗБЕКИСТОН ССР МИНИСТРЛАР СОВЕТИ.
ЎЗБЕКИСТОН К(б)П МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ.

Япония устидан қозонилган Ғалаба Кунининг Ўзбекистонда байрам қилиниши

ТОШКЕНТДА

Пойтахтимиз меҳнаткашлари Япония империализми устидан қозонилган Ғалаба Кунини зўр хурсандчилик ва тантана блан байрам қилдилар.

Чиройли қилиб безатилган «Спартак» стадионида Ғалаба Куни шарафига катта физкультура байрами бўлди. Стадионга 15 мингдан ортиқ киши тўпланди. Майдон ўртасида пойтахт спорт жамиятларининг физкультурачилари саф тортдилар. Республика физкультура ва спорт ишлари комитетининг раиси ўртоқ Исмоилов физкультурачиларни ва стадионга тўплангач шаҳар аҳолисини Ғалаба байрами блан табриклаб нутқ сўзлади. Сўнгра физкультурачиларнинг паради бўлди. Майдон ўртасида боксчилар, акробатчилар, курашчилар мусобақаси бўлди ва аркон тортиш ўйини ўтказилди.

Шу куни Округ офицерлар уйи ва «Динамо» футбол командалари ўртасида Ўзбекистон ССР кубоги учун мусобақа бўлди. Округ офицерлар уйининг футболчилари 3:1 ҳисоби блан ғалаба қозондилар. Буларга Ўзбекистон ССР кубоги топширилди.

Кечқурун шаҳар боғларида умумхалқ сайили ўтказилди. Япония блан бўлган уруш қатнашчилари шаҳар меҳнаткашлари блан учрашдилар.

Соат 21. Шаҳар устида тўпларнинг гумбурлаган овозлари янгради. Осмон қизил, кўк, оқ, сариғ шафақлар блан безанди. Бу япон империализми устидан эришилган Ғалаба Куни шарафига берилган байрам салюти эди. Ғалаба тантанаси ярим кечагача давом этди.

ҚОРАҚАЛПОҒИСТОНДА

НУКУС (ЎзТАГ). Қорақалпоғистон меҳнаткашлари империалистлар Японияси устидан қозонилган Ғалаба Кунини ишлабчиқариш соҳасидаги муваффақиятлар блан кутиб олдилар. Тўрткўлдаги пахта тозалаш заводи, Хўжайлидаги Учинчи бешйиллик номли хунармандчилик артели, Ургин балиқ заводи ва бошқа кўп корхона ҳамда хунармандчилик артельлари пландан ортиқ маҳсулот ишлаб чиқардилар. Ўнларча колхозлар давлатга қишлоқ хўжалик маҳсулотлари топшириш юзасидан ўз устларига олган мажбуриятларини муддатидан илгари бажардилар. Ҳамма жойда пахта терими қизиб кетди.

2—3 сентябрьда Нукусда умумхалқ байрамига бағишланган йиғилиш ва митинглар баланд руҳ блан ўтди. Японияга қарши урушда қатнашган жангчилар бу йиғилишларда сўзладилар, меҳнаткашлар уларни олқишлаб кутиб олдилар. Узоқ Шарқ жангчиларидан ғишт заводининг ишчиси Жумабой Багеев, аэропорт радисти Талиа Алсеитова, республика Ер ишлари министрлиги колхоз-ташкилот бўлимининг бошлиғи Амин Рашидов, парткабинет мудири Константин Строкин, 1-нчи Май номли колхознинг а'зоси Сарсенбой Худоёров ва бошқалар япон самурайларига қарши олиб борилгач жанглар тўғрисидаги хотираларини сўзлаб бердилар.

Қорақалпоғистон шаҳарлари, район марказларидаги стадионларда, парк ва боғларда оммавий сайиллар, физкультурачиларнинг мусобақалари бўлди.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ СОВЕТИНИНГ VIII СЕССИЯСИ

1946—1950 йиллар мобайнида Ўзбекистон ССРнинг халқ хўжалигини тиклаш ва ривожлантириш бешйиллик плани тўғрисидаги доклад юзасидан музокаралар

Депутат ўртоқ Собир КАМОЛОВ нутқи

Депутат ўртоқлар! Сессияга тақдим қилинган бешйиллик план Ўзбекистоннинг ривожланишини кўзда тутиш блан бирга, Қорақалпоғистон АССР халқ хўжалиги барча тармоқларининг ҳам янада ривожланишини та'минлайди.

Пахтачиликни ривожлантириш—тўртинчи бешйилликда Қорақалпоғистон АССР олдида турган асосий вазифадир. Қорақалпоқ халқи 1940 йилда давлатга 70 минг тонна пахта берган бўлса, тўртинчи бешйилликнинг охирги йилида 168 минг тонна пахта бериши керак. 1940 йилда пахта майдони 126,8 минг гектар бўлса, 1950 йилга бориб 180 минг гектарга етади.

Бу программани амалга ошириш учун фойдаланилмасдан ётган 42 минг гектар ерни ўзлаштириш, шу жумладан янги Пахта-арна каналини қуриб, Қирқ-қиз чўлида 5 минг гектар ер суғориш, Ленин номли каналини қуриб, Шуманай чўлида 4 минг гектар ерни суғориш лозим.

Шунингдек, тўртинчи бешйилликда Қорақалпоғистон саноатини ўстириш кўзда тутилади. Бу йил биз Шоббозда яна бир пахта заводи қура бошладик, Нукус шаҳрида йигирув-тўқув фабрикаси қурилмоқда, Оқтовда охак-цемент комбинати қурила бошланди. Хунармандчилик кооперацияси йўли блан Нукус шаҳрида кўп заводи қурилади. Социал-маданий тадбирлар учун ҳам улгуржи чиқимлар ажратилади.

Лекин Қорақалпоғистон олдида турган вазифаларни бажаришга доир чора ва тадбирларнинг ҳаммаси бешйиллик планда тўла равишда акс эттирилган эмас. Шу сабабли, бешйиллик планни тасдиқлаган вақтда Олий Совет сессиясидан қуйидаги илтимосларимизни назарга олишни сўрайман.

Бешйиллик планнинг лойиҳасида Пахта-арна каналининг дарвозаси ва 26 километр масофага чўзилган унинг ариғи қурилиши учун 15 миллион сўм маблағ ажратилган. Амалда эса, бу ишлар учун, шунингдек мавжуд каналии қайтадан қуриш учун 68 миллион сўм пул талаб қилинади. Чимбой суғориш системаси учун ажратилган 10 миллион сўм пул ҳам етарли эмас.

Шу сабабли мен ирригация қурилишлари учун ажратилган маблағни 123 миллион сўмга етказишни сўрайман.

Янги бешйилликда сув ва автомобиль транспортини янада ривожлантириш учун 5,5 миллион сўм пул талаб қилинади. Мавжуд йўлларни ва кўприкларни ремонт қилиш, янги кўприклар қуриш учун 4,6 миллион сўм пул зарур.

Сессия диққатини шунга жалб қилмоқчиман, ЎзССР Министрлар Совети ҳузуридаги йўллар бошқармасининг бошлиғи ўртоқ Бобохонов ва автомобиль транспортининг министри ўртоқ Моторин йўл қурилиши механизмлари, материаллар, айниқса кўприклар қурилиши учун зарур бўлган ёғоч, тахта материаллари блан та'минлашда, республикамиз автопарклари учун машиналар ажратиш ва автобазаларни тиклашда Қорақалпоғистонга амалий ёрдам бермаётирлар.

Қидирув ва лойиҳалаш ишлари, шунингдек тор изли темир йўл қуриш учун 15 миллион сўм пул талаб қилинади.

Тақдим қилинган бешйиллик план лойиҳасида Қорақалпоғистонда нефть ва кўмир қидириш масалалари акс эттирилмаган. Бундай қидирув ишлари учун талаб қилинган 5 миллион сўм маблағни планга киргизишни сўрайман.

Мен давлат театри қурилиши учун қўшимча 3,5 миллион сўм пул ажратишни планга киргизишни илтимос қиламан

Планда янги район марказлари—Қораузак ва Шуманайда ўрта мактаблар ва клублар қуриш, Қораузак, Шуманай ва Ҳаққулободда касалхоналар қуриш кўрсатилмаган. Планнинг социал-маданий чоралар бобига 3,15 миллион сўм қўшимча маблағ ажратишни ҳам қўшиб кетишни сўрайман.

Депутат ўртоқлар! Қорақалпоқ халқи барча совет халқлари блан бир қаторда фидокорона меҳнат қилиб, янги бешйиллик планнинг бажарилишини та'минлайди. **(Олқишлар).**

Тошкент темир йўлининг бошлиғи ўртоқ А. М. ҚОДИРОВ нутқи

Тошкент темир йўли Ўзбекистон ССР социалистик экономикасини янада юксалтиришда, саноат, мол обороти, қишлоқ хўжалигини ривожлантиришда, меҳнаткашларнинг турмушини яхшилашда муҳим роль ўйнайди.

Бу вазифалар Тошкент темир йўлини ривожлантириш бешйиллик планида акс эттирилган.

Умумий юк оборотида тош кўмир, нефть маҳсулотлари, руда, ғалла, бинокорлик материалларидан иборат энг муҳим юкларнинг салмоғи 1940 йилдаги 47 процент ўрнига 1950 йилда 55 процентгача кўпаяди. Йўлнинг умумий юк обороти 1950 йилга бориб, 1940 йилга нисбатан 21 процент, 1945 йилга нисбатан эса икки баравар ошади.

Йўл хўжалигидаги капитал қурилишлар ва унинг айрим тармоқларини ривожлантириш учун бешйиллик планда 103,4 миллион сўм пул сарфлаш кўзда тутилади. Темир йўл станцияларини кенгайтириш учун 6 миллион сўм пул ажратилади.

Йўловчиларга нормал шароит туғдириш мақсадида бешйиллик даврида 4,2 миллион сўм сарф қилиш мўлжалланади. Биринчи навбатда пойтахт вокзали бўлмиш Тошкент станцияси қайтадан қурилади. Шу блан бирга Луначарский ва Паркент кўчаларидаги темир йўл кўприклари ҳам қайтадан қурилади. Бу эса шаҳардаги энг муҳим йўлларда қатнов шароитини анча яхшилайди. Кауфманская станциясини қайта қуриш тамомланмоқда. Ғорчаково станцияси ҳам қайта қурилади. Бу иккала станция биносининг иккинчи қавати қурилиб, кенгайтирилади. Уй-жойлар қуриш учун 15 миллион сўм ажратилади. Бешйиллик мобайнида 30 минг квадрат метр ҳажмида уй-жой битказилади.

Санитария-даволаш муассасалари қурилишига 1,8 миллион сўм, мактаб қурилишига 2,6 миллион сўм ва кадрлар тайёрлаш учун 800 минг сўм ажратилиши кўзда тутилади.

Йўл хўжалигини капитал ремонт қилиш учун 237 миллион сўм ажратиш мўлжалланади.

Бешйиллик планга мувофиқ кўпроқ юк ташиш юзасидан олдимизга ҳозирданоқ катта талаблар қўйилмоқда. Шу сабабли ҳозирги вақтда ҳамма имкониятлардан тўла фойдаланиш масаласи ҳар қачонгидан кўра кескинроқ равишда олдимизга қўйилмоқда.

Юк ортишни оширишнинг биринчи ва асосий йўли — вагонлар оборотини тезлаштиришдан иборат. Биз вагонларнинг юк ортиш ва юк бўшатиш вақтида бекор туришини кескин суратда камайтиришимиз керак. Бунинг учун транспорт хўжалигини яхшилаш, саноат корхоналарига борадиган йўл тармоқларини кўпайтириш керак.

Саноат корхоналарига олиб борадиган йўлларнинг қаровсиз аҳволда бўлиши йўлнинг ишига, айниқса Тошкент, Андижон, Қўқон каби ҳал қилувчи бўлимларнинг ишига ёмон та'сир этади.

Шу йилнинг 7 ойи давомида Тошкент темир йўли вагонларнинг кўплаб бекор туриб қолиши сабабли 6090 вагондан ўз вақтида фойдаланолмади.

Юк ортишни оширишда иккинчи манба' — темир йўлнинг бир ме'ёрда ишлашини та'минлашдир.

Юк ташиш давлат плани темир йўлнинг бир кечаю-кундуз ва ой давомида бир ме'ёрда ишлашига асосланиб тузилади. Амалда эса, сутканинг биринчи ярмида топшириқнинг 15—20 процентигина адо этилиб, ишнинг оғир қисми кечасига қолдирилади.

Бу ҳол йўллар ва уларнинг саноат корхоналарига борадиган тармоқларининг аниқ ишламаслиги натижасида юз беради. Саноат корхоналари юк ортишни механикалаштириш учун етарли воситаларга эга эмас, улар ишчи кучи, чироғлар ва ҳоказолар блан етарли та'минланмаган.

Юк ортишни кўпайтиришнинг учинчи йўли—юк ташишда темир йўлни ўринсиз банд қилишга хотима беришдир. Ба'зи министрликлар Кауфманскаядан Тошкентга ғишт келтирадилар, аксинча бошқа ташкилотлар Тошкентдан Ўртаовул станциясига ғишт жўнатадилар. Бундай аҳволларнинг рўй бериши, айниқса яқин масофада бўлганда икки марта кўпроқ зарар келтиради.

Министрликлар ва давлат план комиссияси шу йилнинг ўзидаёқ кўп ташиладиган юкларнинг юқоридагича нотўғри ташилишини мумкин қадар камайтириши лозим.

Депутат ўртоқлар! Тошкент темир йўлининг ходимлари социалистик хўжалигимизнинг ҳамма эҳтиёжлари ва талабларини тўла қондириш учун курашадилар, йўлни ривожлантириш бешйиллик планини муваффақият блан бажарадилар. **(Олқишлар).**

ЎзССР Тўқимачилик саноати министри ўртоқ С. НУСРАТОВ нутқи

Депутат ўртоқлар! 1946—1950 йиллар мобайнида Ўзбекистон ССР халқ хўжалигини тиклаш ва ривожлантириш бешйиллик планида саноатнинг бошқа тармоқлари блан бир қаторда тўқимачилик саноатини ривожлантиришга ҳам катта э'тибор берилган.

Бундай бўлиши табиий. Чунки Ўзбекистон Совет Иттифоқининг тўқимачилик саноати учун кераклй хомаш'ё тайёрлайдиган асосий базасидир.

Янги бешйиллик план Ўзбекистон тўқимачилари олдига жуда катта вазифалар қўяди. Улар шу 1946 йилнинг ўзида урушдан кейинги қайта қурилиш ишларини тугаллашлари ва 1946 йилдагига қараганда 70 процент кўпроқ маҳсулот, шу жумладан 76 процент кўпроқ пахта беришлари лозим.

Ўзбекистон Тўқимачилик саноати 1950 йилга бориб шу бу йилга қараганда икки марта кўпроқ маҳсулот бериш, 1945 йилдаги даражадан эса уч ярим баравар ўзиб кетиши керак.

Янги бешйилликда тўқимачилик саноати олдида техникага доир мураккаб вазифалар туради. Технология жараёнларини мукаммаллаштириш, ускуналарнинг ишлабчиқариш унумини ошириш, ишлабчиқаришнинг техника даражасини кўтариш сингари масалаларни ҳал қилиш лозим.

Ҳозирда ишлаб турган машина-ускуналарнинг ишлаб чиқариш унумини ошириш учун ҳамма корхоналарда жуда катта имкониятларга эгамиз.

Ҳозир машина-ускуналарнинг ишлабчиқариш унуми нега паст? Бунга сабаб шуки, машина-ускуналар яхши парвариш қилинмайди, ишлабчиқариш ва технология интизоми бўш, саноатга янги келган ишчиларнинг малакаси талабга жавоб бермайди. Ана шу камчиликларни бартараф қилиш бизга машина-ускуналарнинг бекор туришини йўқотиш ва уларнинг ишлабчиқариш унумини анча ошириш имконини беради.

Ўзбекистон тўқимачилик саноатининг илғор корхоналари ишлабчиқаришнинг урушдан аввалги даражасига етиб олдилар. Улар бу муваффақиятларни социалистик мусобақа ва кўп дастгоҳда ишловчилар ҳаракатини кенг қизитиб юбориш натижасида қўлга киритдилар.

Саноатимизда, айниқса пахта тозалаш саноатида оғир меҳнат талаб қиладиган ишларнинг салмоғи катта. Шуни айтиш кифояки, 1950 йилга бориб пахта заводлари ва тайёрлаш пунктларида юк ортиш ва юк тушириш ишлари ҳар куни ўрта ҳисоб блан республикада 2 миллион пуддан ошиб кетади. Шундай катта ҳажмдаги ишларни адо этиш учун оғир меҳнат талаб қиладиган жараёнларни кенг механикалаштириш зарур.

Инженер-техник ходимлар жамоатчилигини, конструкторларни ва илмий текшириш ташкилотларини ана шу вазифаларни ҳал қилишга тортиб, ишчиларнинг ихчамлаштириш ва ихтиро'чилик таклифларидан кенг фойдаланишга тўғри келади.

Биз ҳозир инженер-техник ходимларнинг малакасини ошириш иши блан жиддий шуғулланишимиз лозим. Бешйиллик планда ЎзССР Тўқимачилик саноати министрлигига қарашли корхоналарда 30 мингдан ортиқ кишининг малакасини ошириш ва бригада усулида якка тартиб блан шогирдлар тарбиялаш асосида 10 мингдан ортиқ ишчи тайёрлаш кўзда тутилади.

Бешйиллик план бизнинг министрлигимизга қарашли уй-жой ва маданий-маиший қурилишлар учун бўладиган улгуржи ҳаражатлари 46 миллион сўм миқдорида белгилашни кўзда тутади. Беш йил давомида 92 минг квадратметр ҳажмида уй-жойлар, 15 та янги ҳаммом, 14 та клуб бинолари қуриш мўлжалланади. Болалар боқчаларидаги ўринларнинг сони 36 процент кўпайтирилади, янги болалар яслалари очилади ва ҳозирда ишлаб турган яслалар кенгайтирилади.

Депутат ўртоқлар! Республика тўқимачилик саноати авваллари ҳар йили жуда кўп миқдорда даромад берар эди. Уруш йилларида ба'зи корхоналарда смета-молия интизомининг бўшашиб кетиши ва белгиланган тартибларнинг бузилиши сабабли тўқимачилик саноати зарар кўрадиган бўлиб қолди, асосий маҳсулотларнинг таннарҳи жуда ҳам ошиб кетди.

Биз ҳозир хўжалигимизда тегишли тартиб ўрнатиш, давлат интизомини мустаҳкамлаш учун қаттиқ қўллик блан иш олиб бораётирмиз. Хўжасизликда айбланган кишилар давлат олдида жавобгарликка тортилмоқда. Бу эса ҳозирданоқ ўз натижаларини бераётир.

Биз бу йил маҳсулотнинг таннарҳини 10 процент пасайтирамиз. ЎзССР тўқимачилик саноатида маҳсулот таннарҳини пасайтириш беш йил ичида 2 миллиард сўмдан ортиқ маблағ жамғаришга имкон беради.

Ўзбекистон тўқимачилари олдида турган вазифалар жуда каттадир. Тўқимачилар Ватан урушининг оғир йилларида ўзларининг ватанга, коммунистлар партиясига, улуғ доҳиймиз ўртоқ Сталинга чексиз садоқатли эканликларини кўрсатдилар. Ўзбекистон тўқимачилари бешйиллик план томонидан қўйилган вазифаларни шараф блан уддалайдилар ва улар 1946 йилда пахта тайёрлаш планини муваффақиятли адо этиш ва йиллик маҳсулот ишлаб чиқариш планини бажаришни та'минлайдилар, деб, Сизларни ишонтиришга ижозат беринг.

Тўқимачилар коммунистлар партиясининг раҳбарлиги остида, Сталиннинг номи блан янги ғалабалар сари олға бормоқдалар.

Яшасин доҳиймиз ўртоқ Сталин.
(Олқишлар).

Депутат Б. В. СУСЛОВ нутқи

Депутат ўртоқлар! Ўзбекистон ССР халқ хўжалигини ривожлантириш бешйиллик планининг муҳокама қилиниши муносабати блан, Қашқадар'ё области халқ хўжалиги ва маданиятини шу бешйилликда янада ривожлантиришга доир ба'зи масалаларни ЎзССР Олий Совети сессияси муҳокамасига қўйишни зарур деб ҳисоблайман.

Бешйиллик планда ҳал этилиши лозим бўлган асосий масалалардан бири, областьда азалдан давом этиб келаётган сув танқислигини тугатишдан иборатдир. Областьдаги кўпчилик колхозларда асосан дон экилса ҳам, сувнинг етишмовчилиги сабабли ғалладан кам ҳосил олинаётир. Қашқадар'ёнинг Бешкент районида 1943 йилдан буён ғалла ҳосили гектаридан 2,5 центнердан ошмаётир. Биз шу муносабат блан сессиядан Амудар'ё муаммосининг ҳал этилишини кутиб турмай, янги бешйилликда Зарафшон каналининг биринчи навбат қурилишини кўзда тутишни сўраймиз. Бу каналнинг қурилиши колхозларнинг экономикасини бирмунча мустаҳкамлайди. Шу блан бирга ғалла экинларини кўкламда 2—3 марта суғориш имкониятини туғдиради. Бу ҳол ҳосилни гектаридан 15—18 центнергача оширади. Қарши районида эса пахта майдони 5 баравар кенгаяди.

Қашқадар'ё улуғ Ватан уруши кунларида область сифатида ажралиб чиқди. Область маркази илгари район марказларидан бири бўлган Қарши шаҳрида жойлаштирилди. Шу йилларда область марказида ҳам, янги районларда ҳам уй-жой, ташкилот ва муассасалар учун бинолар қурилмади.

Биз Қарши шаҳрида область Советлар **уйи, область маданият уйи,** пионерлар уйи, педагогика институти, қишлоқ хўжалик техникуми, механизация мактаби, фельдшер-акушерлик мактаби, телефон станцияси ва радиоузел, болалар касалхонаси, туғруқхона ва физиотерапевтика шифохонаси учун бинолар қуришни тасдиқлашни илтимос қиламиз.

Бешйиллик план лойиҳасида фақат 4 та уй-жой қурилиши мўлжалланган. Аммо, бу талабимизни сра қондирмайди. Ҳарбир район марказида биттадан уй-жой, Шаҳрисабзда 2 уй-жой ва Қарши шаҳрида 20 уй-жой қурилиши лозим.

Область саноати янги бешйилликда планда кўрсатилганидан бирмунча кенг кўламда ривожланмоғи лозим.

Қашқадар'ё — республикада асосий чорвачилик областьларидан бири бўлиб, ғоят кўп тери хомаш'ёсига эгадир. Ана шунинг учун Қарши шаҳрида механикалаштирилган кўн заводини қуриш жуда зарур. Шу блан бирга Қаршида сут заводи ва музхона қуриш керак.

Областимиз бирқанча йиллар мобайнида ёқилғи масаласида катта қийинчиликлар кечирмоқда. Яқинда ўтказилган махсус текшириш натижасида Кўкбулоқ районидаги Лангар қишлоғида кўмир бойлиги топилди. Лангар кўмири Қашқадар'ё областининг эҳтиёжларини тўла та'минлабгина қолмай, балки қўшни областьларни ҳам ёқилғи блан та'минлаш имконини туғдиради. Бешйиллик планда кўмир чиқаришни ташкил этишни кўзда тутиш лозим.

ЎзССР Олий Совети сессиясининг муҳокамасига қўйилган бешйиллик план лойиҳаси Қашқадар'ё областида катта капитал қурилишлар программасини белгилайди. Область меҳнаткашлари бу программани бажарибгина қолмай, ортиғи блан адо этажаклар. **(Олқишлар).**

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ СОВЕТИНИНГ VIII СЕССИЯСИ

Ўзбекистон ССРнинг 1946 йилги давлат бюджети тўғрисида ва 1945 йилги давлат бюджетининг ижроси ҳақида

ЎзССР Молия министри ўртоқ М. И. ИСОМИДДИНОВ доклади

Депутат ўртоқлар!

Ўзбекистон ССР Министрлар Совети Ўзбекистон ССРнинг 1945 йилги давлат бюджетини ва 1945 йилги бюджетнинг ижроси тўғрисидаги ҳисоботни сизнинг муҳокамангиз ва тасдиқингиз учун тақдим этади.

Ватан уруши совет давлат тузумининг буюк ҳаётий кучини кўрсатди. Совет давлат тузуми уруш натижасида янада мустаҳкам ва қудратли бир куч бўлиб қолди. Кўп миллатли совет давлатининг халқлари тинч ижодий ишга киришдилар.

Ўзбекистон ССР халқ хўжалигини тиклаш ва ривожлантириш бешйиллик плани республикамизнинг экономикасини янада ривожлантиришни, шунингдек халқимизнинг моддий аҳволини янада яхшилашни ва маданий савиясини оширишни та'мин этади.

ЎзССРнинг 1946 йилги давлат бюджети янги бешйилликнинг биринчи йилида республикадаги хўжалик ва маданий қурилиш соҳасидаги ишлар юзасидан планда кўрсатилган ҳамма чораларга маблағ чиқаришни та'минлаши лозим.

Уруш йиллари мобайнида Ўзбекистонда оғир ва енгил саноатнинг янги тармоқлари вужудга келтирилди, энергетика базаси кенгайди, ишлаб чиқариш кучларининг умумий юксалиши учун шароит вужудга келтирилди. Бу, уруш йилларида республика бюджетларининг муваффақиятли бажарилишини та'минлаган омиллардан бири бўлди. Экономикани тинч даврга мослаб қайтадан қуришда қийинчиликлар бўлишига қарамай, Ўзбекистоннинг 1945 йилги бюджети ҳам муваффақиятли бажарилди.

Депутат ўртоқлар, даставвал, Ўзбекистон ССРнинг 1945 йилги давлат бюджети қандай бажарилганлиги тўғрисидаги ҳисоботни баён қилишга рухсат этасиз.

Ўзбекистон ССРнинг 1945 йилги давлат бюджетининг ижроси

Ўзбекистоннинг 1945 йилги давлат бюджети муваффақиятли бажарилди, даромадлар харажатларга қараганда 52 миллион сўм ортиқ бўлди: 2 миллиард 121 миллион сўм даромад олинган бўлса, 2 миллиард 69 миллион сўм харажат қилинди.

1945 йил бюджетидаги асосий маблағлар халқ хўжалиги ва ижтимоий-маданий чораларга сарф қилинди. Халқ хўжалигига 627 миллион сўм ёки жам'и харажатларнинг 30,3 проценти ва ижтимоий-маданий чораларга 1 миллиард 188 миллион сўм ёки жам'и харажатларнинг 57,4 проценти сарф қилинди.

1945 йилда халқ хўжалигига 1944 йилдагига нисбатан 256 миллион сўм ортиқ сарф қилинди.

1945 йилги давлат бюджетидан республика халқ хўжалигига сарф қилинган лимит маблағлар 62 миллион сўмни, лимитдан ташқари капитал сарфлар ва ускуналар олишга бўлган сарфлар 132 миллион сўмни ташкил этди, саноат ва қишлоқ хўжалигига давлат томонидан 263 миллион сўм дотация берилди ва оборот маблағларнинг етишмаган қисмини тўлдириш учун 171 миллион сўм берилди.

Бу чораларнинг ҳаммаси бирқанча янги саноат корхоналари ва коммунал корхоналар қуришга, саноатнинг молиявий аҳволини мустаҳкамлашга, кўпгина турар-жой, мактаб, касалхона ва бошқа ижтимоий-маданий муассасаларни ремонт қилишга, мактабларда 900 мингтача ўқувчини ўқитишга, касалхоналарда 24 мингдан ортиқ кровать бўлишига ва яслиларда 52 мингта доимий ўрин бўлишига имкон берди, кадрлар тайёрлаш соҳасидаги чораларни кенг амалга оширишга, фан, сан'ат ва маданиятни янада ривожлантиришга имкон берди.

Аммо, бирқанча министрликлар, саноат корхоналари ва савдо муассасалари ҳамда молия органларининг қониқарсиз ишлаганлиги натижасида 1945 йилги бюджетнинг ижросида катта камчиликларга йўл қўйилди.

Кўпгина саноат тармоқлари ва корхоналар ишлаб чиқариш планларини бажармаётирлар, таннархини қимматлаштириб юбормоқдалар, ўринсиз ва унумсиз сарф ва нобудгарчиликка йўл қўймоқдалар. Бу ҳол бюджетга тушадиган маблағлар миқдорини камайтиради ва зарарларни қоплаш учун маблағ сарф қилишни талаб этади.

Тўқимачилик саноати 1945 йилда маҳсулот чиқариш планини 69,7 процент бажарди. Пахтанинг етишмаслиги, хомашё ва материалларнинг тежаб сарфланмаслиги, молия интизомининг қўпол равишда бузилиши орқасида маҳсулотнинг таннархи умуман 46,5 миллион сўм кўпайди, Иттифоқ бюджетидан саноатга ёрдам берилишига қарамай, 1946 йил 1 январьгача 83 миллион сўм оборот маблағи етишмай қолди.

Тўқимачилик саноати ва унинг пахта тозалаш заводлари кўп даражада яхши ишлай олар эдилар. Айрим корхоналарнинг иш тажрибалари буни кўрсатади.

Масалан, Самарқанддаги пиллакашлик фабрикаси (директори ўртоқ Ёрмуҳамедов) маҳсулот чиқариш планини 7.8 процент ошириб бажарди, маҳсулотнинг таннархини 9,66 процент камайтирди ва 347 минг сўмни тежади.

Китобдаги пахта заводи (директори ўртоқ Шамсиддинов) маҳсулот чиқариш планини 20,3 процент ошириб бажарди ва пландан ташқари 409 минг сўм пул жамғариб олди.

Республиканинг озиқ-овқат саноати ҳам тузук ишламади. Озиқ-овқат саноати маҳсулот чиқариш планини 88,9 процент бажарди, 28 миллион сўм ўринсиз сарф қилинди, жамғариш плани 36,5 миллион сўм миқдорида бажарилмай қолди. Ўзбекистон консерва тресси (бошқарувчиси ўртоқ Обидова) жуда кейинда қолмоқда. Бу трест ишлаб чиқариш планини бажармаган ҳолда, кўп дебиторлик қарзларининг тўпланиб қолишига йўл қўйди. Бунинг натижасида озиқ-овқат саноати бюджетга 26,1 миллион сўм бермай қолди.

Балиқ саноатининг ёмон ишлаётганлигини ҳам айтиб ўтиш керак. Балиқ саноати 1945 йилда маҳсулот тайёрлаш планини атиги 76,7 процент бажарди ва ўринсиз харажатларга йўл қўйилиши натижасида 19,8 миллион сўм миқдоридаги оборот маблағларидан ажраб қолди.

Маҳаллий ёқилғи саноати 1944 йилдагидек 1945 йилда ҳам ёмон ишлади. Маҳаллий ёқилғи саноати маҳсулот чиқариш планини атиги 54.9 процент бажарди. Ёқилғи саноати муассасаларни, мактабларни, касалхоналарни ва республика аҳолисини ёқилғи блан та'минлашдан иборат муҳим вазифасини бажара олмаётир.

Маҳаллий саноат ва ҳунармандчилик кооперацияси аҳоли учун керакли кенг исте'мол моллари ишлаб чиқаришни тузук уюштирмадилар. 1945 йилда район, шаҳар саноати аҳолига 29 миллион сўмлик, ҳунармандчилик кооперацияси эса 144 миллион сўмлик мол бермади, шу жумладан 634,1 минг жуфт пойафзал, 474,8 минг метр газлама, 727,3 минг жуфт пайпоқ бермай қолди ва ҳоказо.

Республика саноатининг шу тармоқларига раҳбарлик қилувчи кишилар фонддаги хомашёларни олишга умид боғлаб, маҳаллий хомашё ресурсларидан ёмон фойдаланмоқдалар.

Маҳсулотнинг хили ва сифати соҳасида план айниқса ёмон бажарилмоқда, бракнинг кўплиги жуда катта нуқсондир.

1945 йилда район-шаҳар саноатининг хўжалик-молия соҳасида қониқарсиз ишлаганлиги натижасида, планга мувофиқ 27,5 миллион сўм миқдорида маблағ жамғариш ўрнига 1,7 миллион сўм зарар кўрилди, 15.5 миллион сўмлик оборот маблағлари етишмади ва бюджетга 21.6 миллион сўм топширилмай қолди.

Ҳунармандчилик кооперацияси 1945 йилда даромад солиғи планини муттасил бажармай келди. Бу ҳол 1946 йилда ҳам такрорланмоқда.

Ҳунармандчилик кооперацияси бошқармаси (бошлиғи ўртоқ Илҳомова) 1945 ва 1946 йилда узоқ муддатли қарз фондларидан маблағ олишига қарамай, республика бюджети олдидаги ўз мажбуриятларини доим бажармай келмоқда.

Ўзбекистон ССР Савдо министрлигининг Главторги ҳам 1945 йилда ёмон ишлади. 1945 йилда Ўзбекистон ССРда мол обороти плани 103.4 процент бажарилган бўлса ҳам, Савдо министрлигининг маҳаллий бўлимлари планни 27 миллион сўм миқдорида бажармай қолдилар, умумий овқатланиш шоҳобчалари эса планни 17 миллион сўм миқдорида бажармадилар. Савдо шоҳобчалари планга мувофиқ 30.8 миллион сўм маблағ жамғаришлари керак эди. Нобудгарчилик ва хўжасизлик натижасида атиги 5.5 миллион сўм жамғарилди. Бюджетга савдо шоҳобчаларидан 12,6 миллион сўм тушмай қолди.

Бирқанча коммунал корхоналар ҳам 1945 йилда қониқарли натижаларга эришмадилар. Бу ҳол уларнинг жамғариш планини 30,5 миллион сўм миқдорида бажармасликларига сабаб бўлди. Масалан, Тошкент трамвайи бюджетга 16 миллион сўм бермай қолди.

Умуман олганда, саноат корхоналари, коммунал корхоналар ва савдо шоҳобчаларининг молиявий-хўжалик ишларида қониқарли натижаларга эришмаганлиги шунга сабаб бўлдики, 1945 йилда бюджетга фойдалардан 74 миллион сўмлик ажратма ва оборот солиғидан 38.2 миллион сўмлик ажратма берилмай қолди.

Ўзбекистон Министрлар Совети республикадаги саноат ва савдо корхоналарининг 1945 йилги молиявий-хўжалик ишларининг якунларини қараб чиқиб, кейинда қолаётган тармоқларнинг молиявий-хўжалик аҳволини яхшилаш юзасидан амалий чоралар белгилади. Планни сон ва сифат жиҳатидан ҳам сўзсиз бажармоқ керак.

1945 йилда аҳолидан олинадиган солиқ ва йиғимлар ҳамма областьларда ҳам тўла ундирилди деб бўлмайди. Бу ҳол маҳаллий бюджетнинг қониқарсиз бажарилишига сабаб бўлди. Наманган областида йиллик бюджет 82.5 процент бажарилди. Тошкент шаҳрининг бюджети 84,2 процент миқдоридагина бажарилди. Бу ҳол коммунал хўжаликка ва ижтимоий-маданий чораларга 29 миллион сўмнинг кам сарф қилинишига сабаб бўлди.

Энди 1946 йил бюджети тўғрисида гапираман.

Ўзбекистон ССРнинг 1946 йилги давлат бюджети

Ўзбекистон ССР Министрлар Совети 1946 йил давлат бюджетини 2 миллиард 686 миллион сўм миқдорида белгилади. Бу бюджет 1945 йилдагига нисбатан 565 миллион сўм ёки 30,5 процент кўп.

Республика бюджетининг ҳажми 1 миллиард 399 миллион сўм ва маҳаллий бюджетлар 1 миллиард 287 миллион сўм миқдорида белгиланади.

Ўзбекистон ССРнинг 1940 йилги бюджети 1 миллиард 436 миллион сўмдан иборат эди. Демак, республиканинг 1946 йилги бюджети урушдан аввалги бюджетдан 1 миллиард 250 миллион сўм, ёки 87 процент ортиқдир.

Бу рақамлар партиямиз ленинча-сталинча миллий сиёсатининг изчиллик блан амалга оширилаётганлигини яққол ифода қилади. Партиямизнинг ленинча-сталинча миллий сиёсати миллий республикаларни хўжалик ва маданий жиҳатдан тез тараққий этдиришни кўзда тутади.

Ўзбекистон ССРнинг 1946 йилги давлат бюджетидаги даромадлар қуйидаги манба'лардан тўпланади:

№ Даромадларнинг номлари	Миқдори (минг сўм ҳисобида)	Даромадларнинг умумий миқдорга нисбатан процентларда.
Оборотдан олинадиган солиқ	1286363	47.8
Фойдалардан ажратмалар	174746	6.5
Кооператив ва жамоат ташкилотлари корхоналаридан олинадиган даромад солиғи	42164	1.6
Колхозлардан олинадиган даромад солиғи	99000	3,7
Молсиз муомалалардан олинадиган солиқ.	19100	0,7
Аҳолидан олинадиган солиқ ва йиғимлар	512420	19,1
Шу жумладан: колхоз бозорларидан олинадиган даромад	181250	6,7
Аҳоли ўртасида тарқатиладиган давлат заёмлари	347550	12,9
Машина-трактор станцияларининг даромадлари	45000	1,7
Давлат страхованиеси тўловлари	15345	0,6
Маҳаллий даромад маблағлари, шу жумладан бюджет маблағларининг қолдиғи ва социал страхование маблағлари	144486	5,4
Даромадларнинг ҳаммаси	2686174	100,0

Юқорида келтирилган рақамлардан шу нарса ма'лумки, бюджет даромадларининг умумий суммасида социалистик корхоналардан тушадиган даромад 1 миллиард 666 миллион 373 минг сўмни ёки 62 процентини ташкил этади. 1945 йилда бюджет даромадларида бу тўловлар 41,7 процентни ташкил этган эди. 1945 йилда аҳолидан олинадиган тўлов ва тушумлар миқдори 58,3 процент бўлса, 1946 йилда барча даромадларнинг атиги 33 процентини ташкил этади.

Совет Иттифоқи ҳукумати меҳнаткашларнинг моддий аҳволини яхшилаш тўғрисида ғамхўрлик қилиб, урушдан кейин солиқ солишда катта енгилликлар берди ва халққа солинадиган солиқларни камайтирди. Ҳарбий солиқ бекор қилинди, бу солиқ Ўзбекистон ССРда йилига 640 миллион сўм тушум берар эди.

1945 йилда Ўзбекистон ССРда солиқдан енгиллик берилиши натижасида 438 миллион сўм солиқ кечирилди, шу жумладан ҳарбий хизматчиларнинг оила а'золари ва ватан уруши инвалидлари хўжаликларидан олинадиган 300 миллион сўмга яқин солиқ кечирилди.

ДАВЛАТ КОРХОНАЛАРИ ВА ТАШКИЛОТЛАРИДАН ТУШАДИГАН КИРИМЛАР

Оборот солиғи ва корхоналарнинг фойдаларидан тушадиган киримлар бюджетнинг асосий даромад қисми эканлиги ма'лум. Сталинча тўртинчи бешйилликнинг биринчи йилида мўлжалланган халқ хўжалиги тадбирларига маблағ чиқариш бюджетдаги шу маблағларнинг ўз вақтида ва тўла олинишига боғлиқдир.

Барча ташкилотларнинг фойдаларидан давлат бюджетига ажратмалар 174 миллион 476 минг сўмни ташкил этади ёки 1945 йилдагига нисбатан 16.6 процент кўп бўлади.

Бу йил саноатнинг рентабельлиги анча оширилиши керак. 1946 йилда республика аҳамиятига эга бўлган саноатнинг жамғармалари 153.1 миллион сўм бўлади, ёки 1945 йилдагидан 64.9 процент кўп бўлади. 1946 йилда Иттифоқ-республика саноати ва республика саноати маҳсулотнинг таннархи 1945 йилдагига нисбатан 4.7 процент миқдорида камайтирилиши лозим. Бу чора 130 миллион сўмни тежашга имкон беради.

Жамғармаларнинг кўпайиши ишлаб чиқариш миқ'ёсининг ўсишига, меҳнат унумининг оширилишига ва социалистик корхоналарнинг рентабиль ишлашига боғлиқдир.

1946 йилда саноат моллари 1945 йилдагига нисбатан анча кўп чиқарилади.

Шойи моллар 83.1 процент, пойафзал 90.4 процент, ўсимлик ёғи 150 процент, мол ёғи 164,2 процент, нон ва булкалар 19,5 процент, консерва маҳсулоти 22,7 процент кўп чиқарилади ва ҳоказо. Маҳсулотнинг турлари анча кўпайтирилади ва сифати яхшиланади.

1945 йилда чакана мол обороти плани 3 миллиард 82 миллион сўм эди, 1946 йилда 4 миллиард 277 миллион сўмни ташкил этади ёки 38,9 процент ортиқ бўлади. Агар бу йил кенг исте'мол молларининг нархи анча камайтирилганлигини э'тиборга олсак, республикада мол обороти натура ҳисоби блан кўп даража ўсади.

Жамғариш планини бажариш ва таннархини камайтириш учун хўжалик ташкилотларининг раҳбарлари ишлаб чиқариш экономикасини яхши билишлари, меҳнатни тўғри ташкил қилишлари, меҳнатга ишбай-прогрессив асосда ҳақ тўлаш тартибини кенг қўллашлари, материаллар, ёқилғи, электр қувватидан, иш ҳақи фондларидан тежаб фойдаланишлари, хўжасизлик ва ўринсиз сарфларга ҳотима беришлари, брак маҳсулот чиқаришга йўл қўймасликлари керак.

Афсуски, кўп корхоналаримизнинг раҳбарлари учёт, калькуляция ишларини тартибга солмадилар, балансларга э'тибор бермайдилар. Бунинг устига оператив ҳисоботларда кўзбўямачилик ҳам борлигини кўрамиз. Масалан, Наманган-даги 3-нчи пахта заводи директори ўртоқ Пўлатовнинг фармойишига мувофиқ 1946 йил май ойидаги ҳисоботга ортиқча 55 тонна тола қўшиб ёзилган ва план ҳақиқатда 95,8 процент бажарилгани ҳолда 10[illegible] процент бажарилди деб кўрсатилган.

Андижон область маҳаллий саноат бўлими (бошлиғи ўртоқ Журбин) оператив ма'лумотларда умумий маҳсулотни бухгалтериянинг ҳисоботига қараганда 423,7 минг сўм миқдорида ортиқ қилиб кўрсатган.

Тошкентдаги 6-нчи пиво заводининг илгариги директори Горемыкин инвентаризация ишларини ойнинг биринчи кунидан эмас, балки кейинги кунларида ўтказган. Шу сабабдан, август ойида пиво қуйиш плани сун'ий равишда 635,4 гектолитр миқдорида кўпайтириб кўрсатилган. План 99,6 процент бажарилгани ҳолда ҳисоботга 103,1 процент бажарилди деб ёзилган.

Давлат манфаатларига хилоф бўлган шундай ножўя ишларга ортиқ чидаш мумкин эмас. Министрликлар, корхоналарнинг раҳбарлари ва бош бухгалтерлари ҳисоб ишларини тартибга солишлари, ҳисобот ва балансларни ўз вақтида пухта текшириб чиқишлари керак.

АҲОЛИДАН ТУШАДИГАН МАБЛАҒЛАР

Мен юқорида айтиб ўтганимдек 1946 йилда аҳолидан олинадиган солиқ ва йиғимлар анча камаяди ва 1945 йилдаги 1 миллиард 682 миллион сўм ўрнига 1946 йилда 985 миллион сўмни ташкил этади.

Совет давлатининг солиқ сиёсатини амалга оширган вақтда қонунга қаттиқ риоя қилмоқ керак.

Ба'зи областьлардаги молия органлари, хусусан Тошкент областидаги молия органлари солиқ сиёсатининг бузилишига йўл қўйдилар, қишлоқ хўжалик солиғи юзасидан кўрсатилган енгилликлардан тўла фойдаланишга имконият туғдирмадилар, солинадиган солиқлар нотўғри кечирилган, солиқ тўловчилар тўла ҳисобга олинмаган. Ба'зи областьларда (Тошкент шаҳри, Тошкент ва Наманган областьларида) солиқ боқимандаларининг кўпайишига йўл қўйилди.

Тўланмаган солиқларни тўланди деб солиқ тўғрисидаги ма'лумотларга қўшиб ёзиш каби ҳоллар ҳам бўлди. Ба'зи молия органлари шундай кўзбўямачилик қилиш йўли блан маблағларни сафарбар қилиш планларининг бажарилмай қолишини давлатдан яширишга уриндилар.

Давлат заёмларидан ажратмалар (347,5 миллион сўм) республика бюджетида катта роль ўйнайди.

Ўзбек халқи уруш йилларида давлатга 3 миллиард 652 миллион сўм қарз берди. «СССР халқ хўжалигини тиклаш ва ривожлантириш» заёмининг чиқарилиши совет ватанпарварлигини кўрсатган буюк намойишга айланди. Тарқатиш учун мўлжалланган заём 101,5 процент тарқалди. Йилнинг биринчи ярмида заёмдан республика бюджетига тушган маблағлар йиллик планнинг 71,7 процентини ташкил этди. Қашқадар'ё, Самарқанд, Наманган ва Фарғона областьлари заём тарқатилган дастлабки кунларда заём пулини муддатидан илгари йиғишда катта муваффақиятларга эришдилар. Аммо бошқа областьлар ҳали ҳам ёмон ишламоқдалар. Қорақалпоғистон АССР ва Андижон области заём пулларини йиғишда кейинда қолмоқдалар.

Давлат страхованиеси соҳасидаги ишларни кучайтириш зарур. Давлат страхованиеси социалистик мулкни ва одамларнинг шахсий мулкини муҳофаза қилишда қандай катта аҳамиятга эга эканлиги ҳаммага ма'лум. Ўзбекистон ССРда фақат сўнгги беш йил ичидагина табиий офат ва бахтсиз ҳодисалардан зарар кўрган колхозларга ва кишиларга 641 миллион сўм тўланди.

Давлат страхованиеси органлари ихтиёрий страхование қилишнинг ҳамма турларини тобора кучайтиришлари лозим.

Бюджетнинг харажат қисмлари тўғрисида гапираман.

ХАЛҚ ХЎЖАЛИГИГА МАБЛАҒ ЧИҚАРИШ

Давлат бюджетининг халқ хўжалигида пул чиқариш учун бўладиган харажатлари 930,8 миллион сўм миқдорида белгиланди, 1945 йилда эса 626.6 миллион сўм белгиланган эди. Демак, бу йилги харажатлар ўтган йилдагидан 48,8 процент ортиқ бўлади.

Республика саноатининг ўз оборот маблағлари 1946 йилда 13.8 процент ўсади, я'ни 347.5 миллион сўмгача кўпаяди.

Бюджет саноатни зарур маблағ блан тўла та'минлашни кўзда тутади.

Аммо саноат министрликлари бу маблағлардан самарали фойдаланиш учун ҳаракат қилмайдилар.

Масалан, Озиқ-овқат саноати министрлигининг корхоналарида 1946 йил 1 январьгача нормативдан ташқари 28,6 миллион сўмлик, енгил саноат корхоналарида 4,4 миллион сўмлик, гўшт-сут саноати корхоналарида 5,2 миллион сўмлик мол ва материал қолган ва ҳоказо.

Қишлоқ хўжалигига чиқариладиган жам'и 353 миллион сўмдан 186,9 миллион сўмни Сув хўжалиги министрлигига берилади.

СССР Халқ Комиссарлари Советининг «Ўзбекистонда пахтачиликни тиклаш ва янада юксалтириш плани ҳамда чоралари тўғрисида» деб 1946 йил 2 февральда чиқарган қарори ирригация ишларига шу қадар кўп маблағ сарф қилишни талаб этади. Бу қарор беда блан алмашлаб экиладиган пахта майдонларини кўпайтиришни кўзда тутади.

Техника экинлари министрлигига бюджетдан 113,3 миллион сўм чиқарилади. Бу маблағлар пахтакор совхозларнинг етишмаган оборот маблағларини тўлдириш учун давлат дотацияси йўли блан уларга берилади.

Бюджетда савдо-сотиқ ишларига, савдо шоҳобчаларини яхшилаш ва кенгайтиришга 12,9 миллион сўм чиқариш мўлжалланади.

Уй-жой ва коммунал хўжалигига 78,6 миллион сўм чиқарилади. Бундан ташқари, республика шаҳарларини обод қилиш учун лимитдан ташқари 29,8 миллион сўм, шу жумладан Тошкент шаҳрини обод қилиш учун 17 миллион сўм сарф қилиш мўлжалланади.

Шаҳар кўчаларига асфальт ётқизиш, мавжуд паркларни тартибга солиш ва янги парклар очиш, шаҳарларни кўкаламзорлаш, ёритиш ва умуман обод қилиш соҳасида талайгина ишлар мўлжалланади.

Уй-жойларни капитал ремонт қилиш учун чиқарилган маблағлардан қониқарсиз фойдаланилаётганлигини айтиб, сессиянинг э'тиборини шунга жалб этамач. 1945 йилда шу мақсад учун берилган 19.8 миллион сўмнинг атиги 15,6 миллион сўмидан ёки 78,5 процентидан фойдаланилди. Сурхондар'ё ва Хоразм областьларида, шунингдек Қорақалпоғистон АССРда ажратилган маблағлардан жуда ёмон фойдаланмоқдалар. Тошкент шаҳридаги уйларни ремонт қилишга эҳтиёж катта бўлса ҳам, ўтган йили шу мақсад учун чиқарилган маблағларнинг 2 миллион сўмидан фойдаланмай қолинди. Тошкент шаҳар Советининг раҳбарлари бунга нималар сабаб бўлганлиги тўғрисида ҳамда шаҳарни обод қилиш юзасидан белгиланган тадбирларнинг қандай амалга оширилаётгани ҳақида сессия депутатларига гапириб берарлар деб ўйлайман.

1946 йилги бюджетда уй-жойларни капитал ремонт қилиш учун 20,3 миллион сўм сарф қилиш мўлжалланади. Бу маблағлардан тўла фойдаланиш лозим.

ИЖТИМОИЙ-МАДАНИЙ ТАДБИРЛАРГА ПУЛ ЧИҚАРИШ

ЎзССР Давлат бюджетида ижтимоий-маданий чораларга 1 миллиард 440 миллион сўм чиқариш мўлжалланади. Бу, бюджетдаги ҳамма харажатларнинг 53,6 процентини ташкил этади. Маориф ишларига 925,5 миллион сўм ёки 1945 йилдагига нисбатан 20,2 процент ортиқ пул чиқариш мўлжалланади.

1946 йилда республикадаги бошланғич ва ўрта мактабларда 1 миллион 68 минг ўқувчи ёки 1945 йилдагига нисбатан 175 мингта кўпроқ ўқувчи ўқийди. Бошланғич ва ўрта мактабларга 419.7 миллион сўм чиқарилади. Ўтган йили мактабларни капитал ремонт қилиш учун 8 миллион сўм чиқарилган бўлса, бу йил 14 миллион сўм берилади. Бундан ташқари ўзаро маблағ йиғиш йўли блан қишлоқ мактабларини капитал ремонт қилиш учун камида 5 миллион сўм сарф қилинади.

Бюджет совет давлатининг кўп болали ва эрсиз болали хотинларга қилаётган ғамхўрлигини яққол акс эттиради. 1945 йилда уларга 77,4 миллион сўм давлат нафақаси берилган бўлса, 1946 йилда 120 миллион сўмдан ортиқ нафақа бериш мўлжалланади.

Болалар уйларига 122 миллион сўм чиқарилади.

Кадрлар тайёрлаш учун 160,6 миллион сўм (1945 йилдагига нисбатан 38,1 процент ортиқ) маблағ чиқариш кўзда тутилади. Бу маблағдан республикадаги 24 та олий ўқув юрти учун 71,9 миллион сўм чиқарилади. Бу олий ўқув юртларида 10.775 киши ўқийди.

Ўрта даражадаги малакали мутахассислар тайёрлаш учун 47,6 миллион сўм, я'ни ўтган йилдагига нисбатан 58 процент кўпроқ пул чиқарилади. Йил охирида республикадаги 62 техникумда 19 минг киши ўқийди.

(ОХИРИ УЧИНЧИ БЕТДА)

УЗБЕКИСТОН ССРОЛИЙ СОВЕТИНИНГ VIII СЕССИЯСИ

Ўзбекистон ССРнинг 1946 йилги давлат бюджети тўғрисида ва 1945 йилги давлат бюджетининг ижроси ҳақида

ЎзССР Молия министри ўртоқ М. И. ИСОМИДДИНОВ доклади

(БОШИ ИККИНЧИ БЕТДА)

Ўртоқ Сталин 1946 йил 9 февральда сўзлаган тарихий нутқида совет фани олдига катта вазифалар қўйди. Фан ходимларининг моддий аҳволи анча яхшиланади. Фанни янада юксалтириш учун бюджетдан ҳар йили кўпроқ маблағ чиқарилмоқда.

1946 йилда ЎзССР давлат бюджетидан илмий ташкилотларга 49,9 миллион сўм, я'ни ўтган йилдагига нисбатан 48,6 процент кўпроқ маблағ чиқарилади. Соғлиқни сақлаш министрлигининг илмий-текшириш институтларига 11,2 миллион сўм берилади.

1946 йилда сан'атни янада ривожлантириш учун 37,7 миллион сўм миқдорида катта маблағ чиқариш мўлжалланади.

Матбуот ишларига 21,7 миллион сўм ёки ўтган йилдагига нисбатан икки ярим марта кўпроқ пул сарфланади.

Соғлиқни сақлаш ишларига 429.8 миллион сўм (ўтган йилдагига нисбатан 22,6 процент кўп) маблағ чиқарилади. Бу маблағлар касалхоналарда 2.045 та янги кровать қўйишни ва ясалаларда яна 4.882 та ўрин бўлишини, шунингдек поликлиника ва амбулаторияларнинг ишларини кенгайтиришни та'мин этади. Физкультура ишларига 7,9 миллион сўм чиқарилади. Республика бюджетида ижтимоий та'минотга бўладиган харажатлар 37,6 миллион сўм бўлиб, ўтган йилдагига нисбатан 31,9 процент кўп бўлади. Бундан ташқари, Иттифоқ бюджетидан бу ишларга кўп маблағ чиқарилади. Масалан, 1945 йилда Ўзбекистон ССРда бундай ҳаражатлар 138 миллион сўмни ташкил этган эди.

Ватан уруши инвалидларига хизмат яхшиланмоқда, улар меҳнатга ўрнатилмоқда, шахсий пенсия олувчилар сони кўпаймоқда, инвалидларни протезлар блан яхши та'минлаш учун тобора кўп маблағ чиқарилмоқда

ИДОРА ХАРАЖАТЛАРИ

1946 йил бюджетида давлат идораларининг ҳаражатлари 241 миллион сўм миқдорида белгиланади, ҳолбуки 1945 йилда бу ишларга 187 миллион сўм чиқарилган эди.

Янги министрликлар, чунончи Техника экинлари министрлиги, Чорвачилик министрлиги ва бошқа министрликларнинг тузилиши орқасида ҳаражатлар кўпайди.

Штат интизомини бузиш ва давлат аппаратига мўлжалланган маблағларни ортиқча сарф қилиш каби фактлар ҳали ҳам борки, бундай ҳолларга қарши кескин кураш олиб бориш лозим.

ССР Иттифоқи Министрлар Советининг «Совет, давлат, хўжалик, кооператив ва жамоат ташкилотларининг ма'мурий-идора аппарати штатларининг кенгайтирилишини тақиқлаш тўғрисида» деб 1946 йил 13 августда чиқарган 1751-нчи сонли қарор бу ишда қаттиқ тартиб ўрнатишни талаб этади.

ҚАПИТАЛ ҚУРИЛИШ ИШЛАРИГА МАБЛАҒ ЧИҚАРИШ

1946 йилда ЎзССРда капитал қурилишга чиқариладиган маблағнинг умумий миқдори 235,11 миллион сўмни ташкил этади, я'ни ўтган йилдагига нисбатан 2,2 марта ортиқ бўлади. Бундан ташқари 1946 йилда Иттифоқ бюджетидан Ўзбекистон ССРдаги капитал қурилиш ишларига 372,5 миллион сўм сарф қилинади.

Қолган маблағлар қуйидагича тақсимланади: саноатга 49,22 миллион сўм, турар жой-коммунал хўжаликка 24 миллион сўм, ижтимоий-маданий қурилишга 16,03 миллион сўм, қишлоқ хўжалигига 12,22 миллион сўм ва бошқа тармоқларга 10,1 миллион сўм сарф қилинади.

Капитал қурилиш плани ёмон бажарилмоқда. 1946 йилнинг биринчи ярмида капитал қурилиш плани саноатда 41 процент, ижтимоий-маданий қурилиш плани 29 процент, турар жой-коммунал қурилиши плани 24 процент, қишлоқ хўжалигида капитал қурилиш плани 19 процент бажарилди. Ирригация қурилиши айниқса кейинда қолмоқда.

КОНТРОЛЬ ВА РЕВИЗИЯ ИШЛАРИ

Ўзбекистон ССР Олий Советининг VII сессияси блан VIII сессияси ўртасидаги даврда молия органларининг контроль-ревизия ишлари кучайтирилди. 1944 йилда 2.080 ревизия ўтказилган бўлса, 1945 йилда 3.722 ревизия ўтказилди.

Аммо республиканинг бирқатор областьларида (Сурхондар'е, Андижон ва Қашқадар'ё областьларида) молия органлари контроль-ревизия ишларига етарли даражада э'тибор қилмаётирлар.

Муассасалардаги ички контроль ҳам қониқарли йўлга қўйилган эмас. Тўқимачилик саноати, коммунал хўжалик, автотранспорт, сув хўжалиги, маориф ва соғлиқни сақлаш министрликларида ревизия ишлари жуда ёмон уюштирилган. ЎзССР Молия министрлиги ЎзТАГда текшириш ўтказди. ЎзТАГнинг илгариги раҳбари А. Е. Уразаевнинг ишга жиноятқорона совуқ қараганлиги натижасида, ЎзТАГга жойлашиб олган бир тўда муттаҳамлар ёлғон ҳужжатлар тузиш ва кассадан пул олиш йўли блан 528,2 минг сўмни ўғирлаганлар.

1944 йилда Соғлиқни сақлаш халқ комиссарлиги системасида давлатнинг кўп пули ўғирланганлиги ма'лум бўлган эди. Аммо Соғлиқни сақлаш министрлиги бундан шу вақтгача зарур хулосалар чиқариб олган эмас.

Яқинда Молия министрлиги томонидан ўтказилган текшириш молия интизомининг қўпол равишда бузилганлигини ва соғлиқни сақлаш идораларида хўжасизлик ҳамда ўғирлик борлигини кўрсатди. Масалан, Тошкент медицина институтида кассир Захарова ма'муриятнинг беларволигидан фойдаланиб, соҳта ҳужжатлар тузиб 273.000 сўмни ўғирлаган. Соғлиқни сақлаш министри ўртоқ Ғофуров Министрлик системасида қаттиқ молия интизоми ўрнатиш йўлида қандай чоралар кўрганлиги ҳақида сессияга сўзлаб берса керак деб ўйлайман.

Министрликларнинг раҳбарлари ва Министрлар Совети ҳузуридаги бошқармаларнинг бошлиқлари ревизия ишларини кескин суратда яхшилашлари ва ўзларига бўйсунган ҳарбир ташкилот ва корхонанинг ишларини йилида камида бир марта ревизия қилишлари лозим.

МАҲАЛЛИЙ БЮДЖЕТ

ЎзССРнинг 1946 йилги давлат бюджети кўпайиши блан бирга Тошкент шаҳри, Қорақалпоғистон АССРнинг ва областьларнинг ҳам маҳаллий бюджетлари анча ортади. Маҳаллий бюджетлар қуйидаги миқдорларда белгиланади (миллион сўм ҳисобидан):

Областьларнинг номлари	1945 йилда бажарилди	1946 йил плани
Тошкент шаҳри	144,4	183,2
Тошкент области	123,5	162,9
Фарғона области	122,4	145,2
Андижон области	82,7	103,2
Наманган области	62,9	85,1
Самарқанд области	144,2	191,1
Бухоро области	79,8	99,6
Қашқадар'ё области	64,9	79,8
Сурхондар'ё области	42,9	55,4
Хоразм области	53,3	67,4
Қорақалпоғистон АССР	85,3	105,1
Ўзбекистон ССРда жам'и	1006,3	1278,0

Давлат даромадларидан областьларнинг бюджетларига кўпроқ пул ажратиш йўли блан маҳаллий бюджетларнинг миқдори ана шу хилда оширилади.

Бирқанча областьлар ўтган йили бюджет резервларини тамомила сарф қилиб, ўқитувчилар ҳамда медицина ходимларининг иш ҳақлари юзасидан қарздор бўлиб қолишга йўл қўйган эдилар. Қорақалпоғистон АССР, Тошкент ва Самарқанд областьларида қарзлар узилмай тобора кўпайди. Бу йил ана шундай нуқсонларга хотима бериш керак.

1946 йилда маҳаллий бюджетдан халқ хўжалигига 125,5 миллион сўм ёки 1945 йилдагига нисбатан 35,6 миллион сўм ортиқ сарф қилинади.

Ижтимоий-маданий чораларга 955,3 миллион сўм чиқариш мўлжалланади. Бу маблағ 1945 йилдагига нисбатан 21 процент ёки 165,6 миллион сўм ортиқдир. Ҳарқандай капитал ишларга маҳаллий бюджетлардан 122,9 миллион сўм чиқарилади.

Депутат ўртоқлар! 1946 йилнинг биринчи ярмида республика бюджетининг қандай бажарилганлиги тўғрисидаги дастлабки натижалар устида қисқача сўзлаб ўтишга руҳсат берасиз. Йилнинг биринчи ярмида бюджетнинг даромад плани ҳамма манба'лар бўйича бажарилди. Бу ҳол бюджетда кўрсатилган чора ва тадбирларнинг ҳаммасига тўхтовсиз пул чиқариш имконини берди. Аммо йилнинг биринчи ярмида бюджетнинг харажат қисми йиллик планга нисбатан атиги 62,6 процент бажарилди. Бу ҳол ба'зи министрликларнинг қониқарсиз ишлаганликлари натижасида юз берди.

Масалан, сув хўжалиги министрлиги ирригация юзасидан капитал қурилиш ишларига чиқарилган маблағлардан қониқарсиз фойдаланмоқда. Бу министрлик йилнинг биринчи ярмидаги планни атиги 20,6 процент бажарди.

Шаҳарларда коммунал қурилиш ва ободончилик юзасидан белгиланган чоралар тузук амалга оширилмаётир. Бунинг натижасида бир йилда чиқариладиган 78,6 миллион сўмнинг фақат 26,7 сўмидан фойдаланилди.

Соғлиқни сақлаш органлари даволаш муассасаларини капитал ремонтдан чиқариш ва ускуналаш ишларини ёмон уюштирганликлари, шоҳобчаларни кучайтириш секин кетаётганлиги натижасида йилнинг биринчи ярмида бюджетда белгиланган маблағларнинг атиги 39,7 процентидан фойдаландилар.

Тўқимачилик саноати ҳали ҳам қониқарсиз ишламоқда. Тўқимачилик саноати йилнинг биринчи ярмидаги ишлабчиқариш планини атиги 89,4 процент бажарди. Бу министрликнинг раҳбарлари бу нуқсонларни йўқотиш учун қандай чоралар кўриш ниятида эканликларини депутатларга сўзлаб берсалар керак.

Бинокорлик материаллари саноати ярим йиллик планни 81,4 процент бажарибди, натижада 4.7 миллион дона ғишт кам тайёрланди.

Балиқ саноати ҳали ҳам ёмон ишламоқда. Балиқ саноати йилнинг биринчи ярмидаги планни 53,4 процент бажарди.

Маҳаллий ёқилғи саноати ҳам топшириқларни бажармай келаётир. Бу саноат йилнинг биринчи ярмидаги планни 70,9 процент бажарди.

Барча министрликлар, муассасалар ва корхоналарнинг вазифаси — йилнинг биринчи ярмида йўл қўйилган камчиликларни йилнинг иккинчи ярмида тузатиш ва йиллик планни сон ва сифат жиҳатидан тўла бажаришдан иборат.

Депутат ўртоқлар! 1946 йил бюджети Ўзбекистон ССР халқ хўжалигининг асосий молиявий программасидир. Республиканинг хўжалиги ва маданиятини давлат планида кўрсатилганидек ривожлантириш бу программанинг бажарилишига боғлиқдир.

Давлат маблағларини ғоят тежаб сарф қилиш, молия интизомини мустаҳкамлаш зарур, ҳарқандай исрофгарчиликларга қарши, давлатни алдаш ва унинг маблағларини ўғирлаш йўлидаги уринишларга қарши кураш олиб бориш зарур.

Мамлакатимиз меҳнаткашлари Сталинча тўртинчи бешйилликнинг биринчи йилидаги халқ хўжалиги планини бажариш учун социалистик мусобақани қизитиб юбордилар. Социалистик мусобақа бу планнинг тўла ва ошириб бажарилишига гаровдир.

Совет ҳукуматининг ва оғамиз улуғ рус халқининг тинмай ғамхўрлик қилаётганлигидан миннатдор бўлган ўзбек халқи **(олқишлар)** ўз вазифаларини шараф блан бажаради. 1946 йилги халқ хўжалиги планини бажаради, мамлакатга 1 миллион 160 минг тонна пахта беради ва 1946 йилги давлат бюджетининг бажарилишини та'минлайди.

Яшасин СССР халқларининг бузилмас дўстлиги!

Яшасин ва яшнасин Улуғ Ватанимиз!

Доҳиймиз, устозимиз ва дўстимиз, Совет Иттифоқи Генералиссимуси улуғ Сталин социалистик Ватанимиз халқларининг қувончи ва бахти-саодати учун кўп йиллар омон бўлсин! **(Олқишлар).**

Ўзбекистон ССРнинг 1946 йилги давлат бюджети тўғрисида ва 1945 йилги давлат бюджетининг ижроси ҳақида

ЎзССР Олий Совети бюджет комиссиясининг а'зоси депутат В. И. РОМАНОВСКИЙнинг қўшимча доклади

Депутат ўртоқлар! Ўзбекистон Совет Социалистик Республикасининг Министрлар Совети ЎзССРнинг 1946 йилги давлат бюджетини ва 1945 йилги давлат бюджетининг бажарилиши тўғрисидаги ҳисоботни Олий Советнинг муҳокамаси ва тасдиқига топширди.

Даставвал ўтган йилги бюджетнинг бажарилиши ҳақида гапиришга руҳсат этасиз.

Узоқ давом этган шиддатли уруш ғалаба қозониш учун мамлакатнинг барча ресурсларини сафарбар қилишни талаб этди. Лекин шунга қарамай мамлакатимизнинг хўжалиги ва маданияти тўхтовсиз ўсиб юксалиб борди. Уруш йилларида Ўзбекистон ССРда йирик фабрика ва заводлар, янги коммунал корхоналар, турар жойлар, мактаб, касалхона, болалар боқчалари, клуб ва театрлар қурилди.

Уруш йилларида Ўзбекистон ССРнинг бюджети анча кўпайди. 1945 йилда республика давлат бюджетидан ҳаражат қилинган маблағ урушдан олдинги 1940 йилдагига нисбатан 609 миллион сўм ёки 42 процент кўпайди.

1945 йилги давлат бюджетининг бажарилиши тўғрисидаги ҳужжатлар республиканинг молия хўжалиги янада мустаҳкамланганлигини кўрсатади. Ҳисобот даврида бюджетда кўрсатилган энг муҳим чораларни амалга ошириш учун муттасил маблағ чиқарилда.

Бюджет комиссияси ЎзССРнинг 1945 йилги давлат бюджетининг бажарилиши ҳақидаги ҳисобот юзасидан ҳечқандай э'тироз билдирмаслигини ва бу ҳисоботни ЎзССР Министрлар Совети томонидан тақдим этилган миқдорларда тасдиқлашни Олий Советдан сўрашни менга топширди. Бу ҳисоботда даромадлар 2.121.3 миллион сўм миқдорида ва ҳаражатлар 2.069.6 миллион сўм миқдорида кўрсатилган бўлиб, даромадлар харажатлардан 51,7 миллион сўм ортиқдир.

Депутат ўртоқлар! Ба'зи ташкилотларнинг хўжалик ва молия планларини бажаришда камчиликлар бўлмаганида, 1945 йилги бюджетнинг даромад қисми яна ҳам муваффақиятли бажарилган бўлур эди.

Молия министри ўртоқ Исомиддинов ўз докладида хўжалик ташкилотларидан 1945 йилда фойдалардан 74 миллион сўм миқдорида ва оборот солиғидан 38,2 миллион сўм миқдорида кирим олинмай қолганлигини айтди.

Бу маблағнинг бюджетга кирмай қолганлиги ишлаб чиқариш планларини ва маҳсулотнинг таннархини камайтириш планини бажармаган ҳамда ўринсиз сарфлар ва исрофгарчиликларга йўл қўйган ба'зи корхоналарнинг ва ҳатто айрим хўжалик тармоқларининг ёмон ишлаганликларини кўрсатади.

Маҳаллий ёқилғи саноати 1945 йилда ёқилғи чиқариш ва тайёрлаш планини атиги 50 процент бажарди. Ёқилғининг асосий хили бўлган тошкўмир чиқариш кўпаймай, балки аввалги 2 йилдагига нисбатан ҳам камайиб кетди. Ишлаб чиқариш программасини бажаришда катта ўпирилиш бўлишига қарамай, Узтоп кам миқдордаги ёқилғи ресурсларидан фойдаланишда жиноятқорона хўжасизликка йўл қўйди. 6 минг тоннача тошкўмир, 12 минг тонна торф, 2,6 минг тонна саксаул ва бошқа хил ёқилғилар — жам'и 4,2 миллион сўмлик ёқилғи (ҳозирги давлат баҳоларида) нобуд бўлган ва маиший эҳтиёжларга сарф қилинган, деб ҳисобдан чиқарилган.

Бунинг натижасида ёқилғи саноати 1945 йилда 3,3 миллион сўм фойда бериш ўрнига 2,7 миллион сўм зарар кўрди. Бюджет комиссияси Маҳаллий ёқилғи саноати бошқармасининг бошлиғи ўртоқ Николаев ёқилғи тайёрлаш юзасидан ўз зиммасига юклатилган вазифаларни асло бажаролмади, деб ҳисоблайди.

Коммунал корхоналар аҳолига ёмон хизмат кўрсатмоқдалар. Ҳаммомлар, водопровод, санитария йўли блан тозалаш ва канализация ишлари соҳасида план бажарилмади, шунингдек коммунал электростанциялар ҳам ўз планларини қониқарсиз бажармоқдалар.

Маҳаллий идоралар ҳаммомларнинг яхши ишлаши тўғрисида тузук ғамхўрлик қилмаётирлар. Бу гап, айниқса Қашқадар'ё, Хоразм ва Бухоро областьларига кўпроқ тааллуқлидир.

Бухоро, Самарқанд, Нукус ва Термиздаги водопроводлар сув блан та'минлаш планини 50—60 процент бажармоқдалар. Тошкент водопроводи ҳам қониқарсиз ишлаётир. Шаҳардаги ба'зи районларга кўпинча сув етишмайди. Район коммунал электростанцияларни тиклаш секин бормоқда.

Коммунал хўжалик министрлиги ва маҳаллий Советлар аҳолига маиший хизматни яхшилашга жиддий киришмоқлари, ишламаётган коммунал электростанцияларни тезликда тиклашлари, мавжуд электростанцияларнинг ишларини яхшилашлари ва шаҳарларни ҳамда аҳоли яшайдиган пунктларни обод қилишга кўпроқ э'тибор беришлари керак.

Ўрмон хўжалиги министрлигининг ташкил этилганига 2 йил бўлишига қарамай, бу министрлик ўз хўжалигига яхши э'тибор қилмаётир. 1945 йилда кўчат ўтқазиш планнинг 67 проценти миқдорида бажарилди, давлат ер фондига қарашли ерларга кўчат ўтқазиш плани 45 процент бажарилди. Кўчатзорлар планнинг 13 проценти миқдоридагина кўчат бердилар. Хўжасизлик натижасида 16 гектар ердаги кўчатлар нобуд бўлиб кетди.

Ўрмон хўжалиги министри ўртоқ Олимжонов ўз ишларини қайтадан қуриши ва ЎзССРда ўрмон хўжалигини ривожлантириш соҳасидаги энг муҳим вазифаларнинг бажарилишини та'минлаши керак.

Ижтимоий-маданий чоралар, чунончи, янги мактабларни кўпайтириш, ўқувчиларни мактабларга жалб этиш ва ўқиш ёшигача бўлган болаларни боқчаларда тарбиялаш плани қониқарли бажарилмади, шунингдек овқатланиш учун чиқарилган маблағлардан ҳам тўла фойдаланилмади.

Маориф, соғлиқни сақлаш министрликлари, шунингдек маҳаллий Советлар 1946 йилда ижтимоий-маданий чоралар планини сўзсиз бажаришлари керак. Болаларни мактабларга, болалар боқчаларига тўла жалб этиш учун тегишли шароит вужудга келтириш лозим. Мактабларни ва касалхоналарни қиш учун керакли ўтин, кўмир блан та'минлаш мақсадида дарҳол тегишли чоралар кўриш керак.

Бюджет комиссиясининг 1946 йилги давлат бюджети ҳақида чиқарган хулосалари тўғрисида гапираман.

Депутат ўртоқлар!

ЎзССРнинг 1946 йилги давлат бюджети сизнинг муҳокамангизга тақдим этилди. Бу бюджет республиканинг халқ хўжалик планига тамомила мувофиқ суратда тузилди. Бу бюджет сталинча янги бешйилликнинг биринчи йилида Ўзбекистон ССРдаги хўжалик ва маданий қурилишларнинг молиявий программасидир.

Ўзбекистон ССР Министрлар Совети бюджетнинг умумий миқдорини даромад ва харажатлар бўйича 2.686 миллион сўм миқдорида ма'қуллади. Бу рақам 1945 йилдагига нисбатан 565 миллион сўм ёки 30,5 процент кўп. Республиканинг бюджети урушдан аввалги 1940 йилдагига нисбатан 1.250 миллион сўм ёки 87 процент ортиқдир.

1946 йилда солиқ ва оборотдан олинадиган асосий даромад манба'и 779 миллион сўм ортади ва ҳамма даромадларга нисбатан 47,9 процентни ташкил этади.

1946 йилда давлат корхоналари ва хўжалик ташкилотларининг фойдаларидан олинадиган даромад 174,7 миллион сўмни ташкил этади ва ўтган йилдагига нисбатан 16,6 процент кўп бўлади.

Аҳолидан олинадиган солиқ ва йиғимлар миқдори камайтирилмоқда. Ўтган йилги бюджетда бундай солиқ ва йиғимлар 58 процент бўлса, 1946 йил бюджетида 38 процентни ташкил этади. Ҳукумат урушдан кейинги даврда аҳолига солинадиган солиқ миқдорини анча камайтириш мумкин деб топди. Ҳарбий солиқ тамомила тугатилди, колхоз бозорларидан олинадиган ҳар хил йиғимларнинг миқдори анча камайтирилди.

1946 йилги давлат бюджетининг ҳаражат қисми тўғрисида гапираман.

ЎзССР халқ хўжалигини ривожлантириш учун 1946 йил молия планига мувофиқ 1.277 миллион сўм чиқариш мўлжалланади. Бу рақам ўтган йилдагига қараганда 48,5 процент кўп. 1946 йилги давлат бюджетида ижтимоий-маданий чораларга бўладиган ҳаражатлар 1.440 миллион сўм миқдорида белгиланди. Бу ўтган йилдагига нисбатан 251,7 миллион сўм ёки 21,1 процент ва 1940 йилдагига нисбатан 45 процент ортиқдир.

Маориф ишларига 925,5 миллион сўм я'ни 1945 йилдагига қараганда 20,2 процент ортиқ маблағ чиқарилади.

Маориф ишларига бўладиган ҳаражатларда мактаблар асосий ўринни оладилар. 1946 йилда мактабларга 419,7 миллион сўм маблағ чиқарилди. Бу рақам ўтган йилдагига нисбатан 12,1 процент кўп. Мактабларнинг хўжалик ишларига, та'лим-тарбия ва китоблар сотиб олишга бўладиган харажатлар учлан икки қисм миқдоридан ҳам оширилди.

1946 йилда мактабларда 1 миллиондан ортиқ бола ўқийди. Қишлоқ мактабларидаги юқори синфларда ўқувчи болалар учун мактаблар ҳузурида умумий ётоқхоналар ва интернатлар ташкил қилинди.

1946 йилда соғлиқни сақлаш ишларига 429,8 миллион сўм, я'ни ўтган йилдагига нисбатан 79,3 миллион сўм, ёки 22,6 процент кўп маблағ чиқарилади. Бу чора касалхоналарда янгидан 2045 ўрин, болалар ясалаларида 4882 ўрин, болалар санаторияларида 1050 ўрин бўлишига, касалларни даволайдиган 250 та поликлиника ва амбулатория қабулхоналари очишга имкон беради.

Ижтимоий-маданий чораларга шундай кўп маблағ чиқарилиши партия ва ҳукуматимизнинг, доҳиймиз ва устозимиз улуғ Сталиннинг меҳнаткашлар бахт-саодати тўғрисида, уларнинг маданий-моддий аҳволини янада яхшилаш тўғрисида тинмай ғамхўрлик қилаётганлигини кўрсатади.

Бюджет комиссияси 1946 йил бюджетини ЎзССР Министрлар Совети томонидан тақдим этилган миқдорда тасдиқлашни таклиф этади.

Шу блан бирга бюджет комиссияси Қорақалпоғистон АССР Министрлар Советининг резерв фондини Қорақалпоғистон АССРнинг умумий бюджетига нисбатан 100 минг сўм миқдорида белгилаш ва бу маблағни ЎзССР Министрлар Советининг резерв фондидан олиш тўғрисида таклиф киргизиш зарур деб ҳисоблайди.

Бюджет комиссияси халқ кучи блан қурилаётган район клублари ва электростанцияларни қуриб тамомлаш учун ЎзССР Министрлар Совети олдига Қорақалпоғистон АССРга лимитлар ажратиш тўғрисида масала қўйиш ҳам зарур деб ҳисоблайди.

Бюджет комиссияси республика бюджетида ҳам, маҳаллий бюджетда ҳам бюджет ва молия интизоми ҳамда маҳаллий Советларнинг бюджет масаласидаги ҳуқуқлари бузилаётганлигини кўрсатадиган фактлар борлигини та'кидлайди. Бирқанча ташкилотларда штат интизоми бузилганлиги аниқланди. Ўззаготстрой штатдан ташқари 8 ходимни ишлатган. Балиқ саноати бош бошқармаси инженер олиши лозим бўлган иш ҳақини машинисткага тўлаб келган. Бу бошқарма ўзига қарашли ташкилотлардан қонунга хилоф равишда 102 минг сўм олган ва шу йўл блан ўз сметасидаги маблағларни ўзбошимчалик блан кўпайтирган. Маҳаллий саноат министрлиги старший экономистнинг маошини машинисткага тўлаган.

Маҳаллий советлар ва ташкилотлар ҳаражатлар ўз ўрнида сарф қилиниши кераклигини кўпинча унутиб қўядилар. Тошкентдаги мактабгача тарбия педагогика билим юрти стипендия фондидан 244 минг сўмни ўринсиз сарф қилган. Бухоро область ижроия комитети қонунга хилоф равишда театрга сарф қилинган 24 минг сўмни қоплаш учун бу пулни баравар миқдорларда район бюджетларидан олишни таклиф этган.

Қашқадар'ё областида 1945 йилда ма'мурий-хўжалик ишлари учун 326 минг сўм ортиқча сарф қилинган. Қашқадар'ё область ташкилот комитети бутун 1945 йил давомида ўз бюджетини қараб чиқмаган ва тасдиқламаган.

Депутат ўртоқлар! 1945 йилги бюджетнинг бажарилиш якунлари Молия министрлиги ва унинг жойлардаги органлари уруш йилларида бўлгани каби шу сўнгги йилда ҳам халқ хўжалигини, қурилишларни ва ижтимоий-маданий чораларни доим маблағ блан та'мин этиб келганлигини кўрсатади. Лекин шунга қарамай, бу министрликнинг ишларини тамомила қониқарли деб айтиб бўлмайди.

Молия министрлигининг ишида ҳали ҳам жиддий камчиликлар бор. Бу камчиликлар шундан иборатки, солиқлар юзасидан тегишли енгилликлар тўла равишда берилмаган, боқимондалар кўпаймоқда, шунингдек давлат маблағларидан қандай фойдаланилаётганлиги етарли даражада контроль қилинмаётир.

1945 йилда ҳарбий хизматчиларнинг оилалари, 1-нчи ва 2-нчи группадаги инвалидлардан 1 миллиондан ортиқ киши турли солиқлардан 295 миллион сўм миқдорида енгиллик олган бўлсалар ҳам, айрим районларда шундай енгилликлар берилмаганлигини кўрсатадиган фактлар борлиги аниқланди. Масалан, Тошкент областининг Орджоникидзе, Қораеув ва Тошкент қишлоқ районларида, шунингдек Қашқадар'ё областидаги ва республиканинг бошқа областьларидаги ба'зи районларда шундай фактлар борлиги ма'лум бўлди.

1946 йилнинг 1 январигача боқимондалар 80 миллион сўмгача, я'ни ўтган йилдагига нисбатан 54 процент кўпайди.

Қорақалпоғистон АССРда, Хоразм, Тошкент ва Самарқанд областьларида боқимондаларни ундириб олиш кўнгилдагидек эмас. Қорақалпоғистон АССРда боқимондалар бир йил ичида қарийб, 2,5 марта, Хоразм областида 2 мартадан кўпроқ, Тошкент ва Самарқанд областьларида қарийб 2 марта кўпайган.

Молия органларининг контроль ишлари ўтган йилдагига нисбатан яхшироқ йўлга қўйилди. Аммо, хўжалик ташкилотлари, саноат корхоналари, совхозларнинг етарли даражада ревизия қилинмаётганлиги ва маҳсулот таннархининг ва хўжасизлик каби ярамас ҳолларнинг суст текширилиши, шунингдек турли корхоналарда ишлабчиқариладиган айни бир маҳсулот таннархининг нима учун ҳар хил бўлишини етарли даражада ўрганмаслик — бу соҳадаги катта камчиликдир.

Шу блан бирга барча идоралар ўз ишларини контроль қилишни кучайтириш ва ревизия ўтказиш юзасидан ўз зиммаларига юкланган вазифаларни бажариш учун кескин чоралар кўришлари керак.

Депутат ўртоқлар! Ўзбекистон ССРнинг Министрлар Совети томонидан Олий Совет тасдиқига топширилган 1946 йилги давлат бюджети сталинча тўртинчи бешйилликнинг биринчи йилида халқ хўжалиги ва маданиятни ривожлантириш планини бажариш учун тегишли маблағ чиқаришни та'минлайди.

Халқ хўжалиги плани ва бюджетни бажариш учун керакли ҳамма шароит бор. Халқ хўжалик системамиз, социалистик корхоналарнинг самарали ишлаши ва мамлакатимиз аҳолисининг меҳнатга онгли муносабатда бўлиши шундай шароитни вужудга келтиради.

Большевиклар партияси ва совет ҳукуматининг раҳбарлиги остида, ўртоқ Сталиннинг етакчилигида мамлакатимизнинг хўжалиги ва маданиятини янада ривожлантирамиз ва юксалтирамиз. **(Олқишлар).**

Париж Сулҳ конференциясида

30 августдаги ялпи мажлис*)

ПЬЯДЕ СЎЗИ

Пьяде ўз нутқида Грециянинг резолюция лойиҳасини конференциянинг навбатдаги ялпи мажлиси рўзномасига киргизишига қарши э'тироз билдирди. Пьяде айтдики, конференция Ташқи Ишлар Министрлари Кенгашига топшириқлар беришга ҳақли эмас. Ташқи Ишлар Министрлари Кенгашининг мажлислари Люксембург саройида бўлаётгани йўқ,—деди у. — Греция делегацияси нима учун конференцияни ўзи блан министрлар ўртасида бир воситачи қилишга уринади? Конференция Греция ҳукуматининг ўз мақсади ва ўз пропагандасини амалга оширишига ёрдам бериш учун чақирилган эмас.

Югославия вакили сўзини давом эттириб, қуйидагиларни айтди: Греция ҳукуматининг Албанияга тўхтовсиз қилаётган ҳужуми асоссиз бўлиши блан бирга Болқон мамлакатларидаги тинчликка ҳам хавф туғдиради. Умумий тинчлик манфаатлари Албаниянинг мустақил озод мамлакат бўлиб қолишини талаб этади. Греция ҳукуматининг икки давлат, я'ни Албания ва Булғория давлатининг ерларини да'во қилаётганлиги ма'лум. Бу нарса Греция делегацияси тарқатаётган ҳужжатлардан кўриниб турипти. Греция ҳукумати «қўшимча вапозетив гарантиялар» берилишини талаб қилиб, ўз мамлакатини мудофаа қилиши зарур эканлигини айтади. Шу блан бирга Греция ҳукумати ўз ҳужжатларида ҳатто, чегараларни мудофаа қилиш учун атом бомбасининг муҳим эканлиги тўғрисида ҳам муҳокама юритади. Аммо, янги чегаралар талаб қилиш йўлига ўтилар экан, бу йўлдан тўхтатиш қийин. Иштаҳа овқат олдида очилади. Бир талаб қўйилганидан кейин яна янги талаблар қўйиш мумкин, — бошқаларнинг ерларини босиб олиш тўғрисидаги ҳамма талабларнинг мантиқи шундай.

Грецияда Цалдарис ҳукуматини қувватлаётган кишилар урушдан кейинги даврда Греция—Албания ва Греция—Булғория чегараларини «тузатиш» тўғрисида пропаганда юргизмоқдалар. Аммо, улар келажакда Греция—Югославия чегарасини ҳам «тузатиш»ни назарда тутадилар. Шундай қилиб, Грециянинг ҳозирги раҳбарлари Югославия территориясига ҳам кўз олайтирмоқдалар. Ҳақиқатда Грециянинг хавфсизлигини та'минлаш масаласининг бу да'воларга ҳечқандай дахли йўқ. Греция ҳукумати ҳақиқатда «буюк Греция» тузишга интилмоқда. «Буюк Греция» тузиш майиллари Греция блан қўшни бўлган мамлакатлар учун хавф туғдиради ва бундай майилларга зарба бериш керак.

ГРЕЦИЯНИНГ АГРЕССИВ ДА'ВОЛАРИНИ ҲИМОЯ ҚИЛУЧИЛАР

Буюк Британия ва Америка Қўшма Штатларининг вакиллари Греция делегациясини ўз ҳимояларига олдилар. Улар ўз нутқларида конференция Греция делегациясининг таклифини ўз рўзномасига киргизсин деб талаб қилдилар.

Буюк Британия вакили Александер совет ва югославия делегацияси томонидан келтирилган далилларга жавоб қайтаришдан бўйин товлаб, конференция Греция делегацияси тақдим этган резолюция лойиҳасини,—гарчи бу лойиҳа Сулҳ конференциясининг вазифаларига алоқаси бўлмаса ҳам,—муҳокама қилиш учун ўз рўзномасига киргизишга ҳақлидир деб асоссиз да'во қилди.

Грециянинг Албания ерига нисбатан да'волари тўғрисидаги таклифни қўйишдан мақсад — умумий овозга қўйиш муносабати блан Грециянинг ички ишларига та'сир кўрсатишдан иборат эканлиги тамомила аён бўлса ҳам Александер бунга э'тироз билдириб, ўзини билиб-билмасликка солиб, шундай савол берди: «Биз Греция делегацияси тақдим этган резолюция лойиҳасини 1 сентябрьдан кейин кўрамиз. Бу ҳол 1 сентябрь якшанба куни ўтказиладиган умумий овозга қўйишнинг натижаларига қай даража та'сир кўрсатиши мумкин?». Грециянинг территория тўғрисидаги да'воларининг Сулҳ конференциясига қўйилишидан Грециядаги тескаричи матбуотнинг игвогарлик мақсадида агитация юргизиш учун фойдаланиши равшан эмас эмиш!

Александер, Греция делегацияси бу конференцияда ўз фикрини изҳор қилиш имконига эга эмас, демоқчи бўлди. Александер дабдаба блан гапириб, «бу конференциянинг тенг ҳуқуқли иштирокчиси бўлмиш Греция вакилига ўзини қизиқтирган масала юзасидан конференцияда чиқиб сўзлаш имкони берилсин» деб да'ват қилди. Конференция қатнашчилари шу гапларни эшитган чоқларида Греция вакилларининг конференцияда агрессиячилик руҳидаги гапларини ҳа деб такрорлай берганликларини беихтиёр эсларига туширдилар.

Александер конференциянинг вазифаларига сра алоқаси бўлмаган масалани конференциянинг рўзномасига киргизилсин деб талаб қилган бўлса, Бирнс (Америка Қўшма Штатлари) бу масалани «принципиал юксакликка» кўтаришга уриниб ва конференция бу масалани муҳокама қилишга ҳақли деб исбот қилишга уриниб кўрди. Аммо, Бирнснинг келтирган далиллари тамомила асоссиз эди.

Бирнс ўз нутқининг бошида бундай деди: «Мен, конференция кенг доирада холис иш кўриши ва ўзимизга тааллуқли бўлган масалаларнинг ҳаммасини муҳокама қилишга имкон бериши керак деб ҳисоблайман». Ташқи ишлар министрларининг Москвада бўлиб ўтган кенгаши конференциянинг асосий вазифаларини кўрсатиб берган эди. Бирнснинг ана шу дудмал гапи залдагиларни таажжублантирди. Конференция қатнашчилари 21 мамлакатнинг Сулҳ конференцияси бешта сулҳ шартномасининг лойиҳаларини кўриб чиқиш учунгина чақирилади, деб чиқарилган қарорга Бирнснинг ҳам қўл қўйганлигини эсларидан чиқарганлари йўқ.

Сўнгра, Бирнс конференциянинг вазифаларини ўз билганича юзаки та'бирлади. Менинг фикримча, Ташқи Ишлар Министрлари Кенгашининг ваколатига тааллуқли бўлган масалалар конференциянинг рўзномасига қўйилиши керак». Бирнс шу ондаёқ Берлин конференциясининг қарорига суянмоқчи бўлди. Берлин конференциясининг қарорида «Европадаги уруш тамом бўлган чоқда ҳал этилмай қолган территория масалаларини ҳал этиш» Ташқи Ишлар Министрлари Кенгашининг вазифаси дейилган эди.

Бирнс Ташқи Ишлар Министрлари Кенгаши бу таклифни 21 давлат Сулҳ конференциясининг воситалигисиз муҳокама қила олишини, Сулҳ конференцияси шундай воситачилик қилиши мутлақо шарт эмаслигини э'тироф этди. Аммо у, Сулҳ конференцияси Греция делегациясининг да'воларини кўриб чиқишни илтимос қилсин, деди. У, жуда ғалати важ кўрсатди: «Греция делегацияси конференциянинг қиладиган илтимоси бир делегациянинг илтимосидан кўра, каттароқ аҳамиятга эга бўлади деб ўйлаган бўлса керак». Шундай қилиб, Бирнс Греция делегациясининг таклифини конференциянинг рўзномасига киргизишни талаб этиш блан Греция ҳукуматининг фашизмга қарши иттифоқчилар блан биргаликда кураш олиб борган сулҳпарвар демократик мамлакатга нисбатан адолатсиз да'воларини қувватлаш учун конференция ўзининг катта обрўсидан фойдалансин деб талаб қилди.

Бирқанча делегациялар Грециянинг да'воларини қувватлаб айтилган гапларга э'тироз билдирдилар.

ПОЛЬША ВА ФРАНЦИЯ ВАКИЛЛАРИ ГРЕЦИЯ ДЕЛЕГАЦИЯСИНИНГ ТАЛАБЛАРИ РАД ЭТИЛСИН ДЕБ ТАЛАБ ҚИЛДИЛАР

Польша вакили Виневич Грециянинг Албаниядан ер талаб қилиши тўғрисидаги масалани қараб чиқиш Сулҳ конференциясининг вазифаси эмаслигини, Сулҳ конференциясининг вазифалари Москва кенгашининг қарорларида аниқ белгиланганлигини эслатиб ўтди.

Виневич айтдики, Польша делегацияси Америка Қўшма Штатлари вакилининг сўзига қўшилолмайди. Америка Қўшма Штатларининг вакили Грециянинг Албанияга қўйган да'волари Сулҳ конференциясида муҳокама қилинсин деб талаб этади. Польша вакили Греция делегациясининг да'волари Сулҳ конференциясининг вазифаси бўлмаганлиги сабабли унинг бу да'воларини қараб чиқиш тўғрисидаги таклифи рад этилсин, деди.

Франция делегациясининг вакили Мутэ айтдики, француз делегацияси фашизмга қарши олиб борилган курашга ўз ҳиссасини қўшган қаҳрамон грек халқини ғоят ҳурматласа ҳам, Греция ҳукуматининг Албанияга қўйган да'воларини конференцияда муҳокама қилиш тўғрисидаги талабини қувватлаш мумкин эмас деб ҳисоблайди. «Конференциянинг программаси,—деди Мутэ, — бешта сулҳ шартномасини муҳокама қилишдан иборат. Биз, бу программа етарлик бўлиб, уни кенгайтириш керак эмас, агар ишимиз секин бораётганлигини э'тиборга олсак, конференциянинг программасини айниқса кенгайтириш керак эмас, деб ҳисоблаймиз».

Мутэ Греция лойиҳасини қараб чиқиш Ташқи ишлар министрлари кенгашининг вазифаси эканлигини эслатиб ўтиб, Греция делегациясига тўғридан-тўғри Министрлар кенгашига мурожаат қилиш тавсия этилса тўғри бўлур эди, деди.

Совет делегациясининг бошлиғи Молотов иккинчи марта сўз олди ва қўшни сулҳпарвар демократик мамлакатларга нисбатан агрессиячилик руҳидаги да'воларни ўртага қўйган Цалдарис ҳукуматининг ишларини ҳимоя қилган кишиларнинг келтирган асоссиз далилларини батафсил танқид қилди.

*) Боши «Қизил Ўзбекистон» газетасининг 1946 йил 3 сентябрь сонида босилди.

В. М. МОЛОТОВ сўзи

Биз бугун иккита муайян масалани муҳокама қилмоқ учун тўпландик, аммо бошқа бир масалани, учинчи масалани муҳокама қилмоқдамиз. Биз Эрон ва Ироққа доир масалаларни ўз ичига олган рўзномани тасдиқлаган эдик, энди бўлса Греция масаласини муҳокама қилмоқдамиз. Греция делегациясининг масаласи конференциянинг рўзномасига қўйилмаган эди, аммо бизни тўсатдан шу масала блан шуғулланишга мажбур қилдилар.

Министрлар кенгашида ва конференцияда масалаларни кўриш тартиби тўғрисида бугун Америка вакили ўз мулоҳазаларини айтди. Энди шу ҳақда гапираман. Ташқи ишлар министрлари кенгашининг Потсдам (Берлин) битимида кўрсатилган масалаларни муҳокама қилишга ҳақли эканлигига ҳеч қайсимиз э'тироз билдирмаймиз албатта. Менинг нутқим муносабати блан бу ерда шу ҳақда айтилган гапларнинг менга алоқаси йўқ.

Ташқи ишлар министрлари кенгашининг ишлари учун қандай тартиб белгиланган? Бу ерда Потсдам конференциясининг Ташқи ишлар министрлари кенгашини тузиш ҳақида чиқарган қарорнинг 3 «А» моддасини жуда тўғри кўрсатиб ўтдилар. Бу қарорда Кенгашнинг вазифалари тўғрисида қуйидагилар айтилган: Кенгаш зиммасига Италия, Румония, Булғория, Венгрия ва Финляндия блан тузиладиган сулҳ шартномаларини тайёрлаш вазифаси юкланади, шунингдек унинг зиммасига «Европада урушнинг тамом бўлиши муносабати блан территориялар тўғрисида кўтариладиган ва ҳал этилмай қолган масалаларни ҳал этиш юзасидан таклифлар тайёрлаш» вазифаси юкланади. Бинобарин, Ташқи ишлар министрлари кенгаши ана шу ишларга доир ҳамма масалалар блан албатта шуғуллана олади.

Аммо, ҳозир гап Ташқи ишлар министрлари кенгаши қандай масалалар блан шуғулланишлиги кераклиги тўғрисида бормаётир. Бу залда Ташқи ишлар министрлари кенгаши эмас, балки 21 давлат конференцияси мажлис қилмоқда. Гап, Сулҳ конференцияси қандай масалалар блан машғул бўлиши кераклиги тўғрисида бораётир. Аммо, бу тўғрида Потсдам резолюциясида эмас, балки бошқа бир ҳужжатда гапирилади. Бу ҳужжат ҳам эсга олиб ўтилди. Бу ҳужжат: «Совет Иттифоқи, Америка Қўшма Штатлари ва Бирлашган Қироллик ташқи ишлар министрлари Москва кенгашининг қарорлари» деб аталади. Бу ҳужжатнинг Италия, Румония, Булғория, Венгрия ва Финляндия блан тузиладиган сулҳ шартномаларини тайёрлаш тўғрисидаги бобида (2-нчи моддада) қуйидагилар айтилади: «Бу лойиҳаларнинг ҳаммаси тайёрланганидан кейин Ташқи ишлар министрлари кенгаши Италия, Румония, Булғория, Венгрия ва Финляндия блан тузиладиган сулҳ шартномаларини муҳокама қилиш учун конференция чақиради». Шундай қилиб, бу қарорда Сулҳ конференцияси қандай масалалар блан машғул бўлиши керак эканлиги аниқ айтилган. Сулҳ конференцияси ана шу беш давлат блан тузиладиган сулҳ шартномаларини муҳокама қилмоғи керак.

Ташқи ишлар министрлари кенгашининг вазифаси бошқача, Сулҳ конференциясининг вазифаси бошқача эканлигини кўриб турипсиз. Буни бир-бирига аралаштириб юбориш ярамайди. Ташқи ишлар министрлари кенгашининг вазифалари блан Сулҳ конференциясининг вазифалари ўртасидаги фарқни кўрмаслик ярамайди. Агар биз Сулҳ конференциясининг вазифалари ҳамда ҳуқуқлари тўғрисида бир қарорга келиб, ўзимиз имзолаган ҳужжатга амал қилишни истар эканмиз, Москва кенгашининг мазкур қарорида ёзилган гапларга амал қилишимиз керак. Бу ҳужжат блан танишиб чиқилганда конференция мазкур қарорга мувофиқ, Германиянинг илгариги бешта шериги блан тузиладиган сулҳ шартномалари блангина машғул бўлиши мумкин эканлиги ма'лум бўлади. Сулҳ конференциясида бошқа масалаларнинг қараб чиқилиши кўрсатилмаган.

Мендан олдин Франция вакили чиқиб сўзлади. Мен унинг мақсадини тушинаман. Франция вакили, Албания ва Грецияга тааллуқли масалаларни муҳокама қилиш Сулҳ конференциясининг вазифаси эмас, деб тўғри айтди. Албания Германиянинг илгариги шериги эмас, Албания илгариги душман давлатлардан эмас. Греция делегацияси бу ерда Греция Албания блан шу вақтгача уруш ҳолатида турипти деб ҳарқанча гапирганда ҳам, бу — асоссиз ва бебурд гапдир. Греция делегациясининг бу гапи кичик Албанияга таҳдид қилиш ва Греция ҳукмдорларининг Албания ерини босиб олиш планларини оқлаш учун ўйлаб чиқарилган. Биз, ана шу гапларга хилоф равишда, конференцияда якдиллик блан қарор чиқариб, Албанияни ўз конференциямизга душман давлатларнинг бири сифатида эмас, балки Германияга қарши олиб борилган уруш вақтида иттифоқчиларга ёрдам берган давлатларнинг бири сифатида чақирдик. Биз, ўзимиз блан бирга бўлиб Германияга ва фашистлар Италиясига қарши курашган ҳамда фашизм устидан ғалаба қозонишимизга ёрдам берган янги, демократик Албаниянинг вакилларини бу ерда табрикладик. Совет делеацияси ҳозирги демократик Албанияга нисбатан шундай дўстона муносабатда бўлиш бирдан-бир тўғри йўл деб ҳисоблайди. Агар биз, Грециянинг ҳозирги ҳукмдорлари бошқаларнинг ерларини босиб олиш мақсадида ўртага қўйган да'воларини қувватлаш йўлидан борсак, у ҳолда конференция нотўғри йўлга тушиб кетади. Улар бизни шу йўлга бошламоқчи бўладилар.

Юқорида айтилган гаплардан шундай хулоса келиб чиқадики, конференция чақирилган вақтда қандай масалаларни ҳал этиш кўрсатилган бўлса, конференция шулардан бошқа масалалар блан шуғулланмаслиги керак ва шуғулланишга ҳақли ҳам эмас.

Аммо, бу конференцияда қатнашаётган делегацияларнинг биронтаси эҳтимол конференцияда ҳарқандай масалалар блан шуғулланишга вакил қилингандир? Бундай бўлмаса керак. Ҳар ҳолда совет делегацияси бундай ваколатга эга эмас. Бошқа делегациялар бирор делегация томонидан конференцияга қўйилмоқчи бўлган ҳарқандай масалалар блан шуғулланишга ваколат олганлар, деб шу вақтгача ҳеч ким ҳеч гап айтмади. Масалани холисона ҳал этиш истагини баҳона қилиш, бу ерда жоиз эмас, чунки бундай «холислик» конференцияга ҳечқандай фойда бермайди, балки унинг ишини чалкашлаштиради, халос.

Биз конференциянинг ҳуқуқларини кенгайтириш йўлидан воз кечишимиз ва конференцияни шу вақтгача олиб борилган йўлдан четга чиқармаслигимиз керак. Биз бешта сулҳ шартномасининг лойиҳаларини қараб чиқишимиз керак ва конференциянинг кўришга ҳақи бўлмаган масалаларни муҳокама қилмаслигимиз лозим.

Чет эллардаги ба'зи давлатлар Грециянинг ҳозирги ҳукмдорларини расмий суратда қувватлаётганликларини биламиз. Кеча, Буюк Британия ва Америка Қўшма Штатларининг расмий одамлари Грециядаги умумий овозга қўйишнинг қандай боришини кузатиб турадилар, дейилган эди. Бугун эса, расмий кузатучилар бўлмайди, балки ғайри расмий кузатучилар бўлади, деб айтмоқдалар. Бошқа сўз блан айтганда, ма'лум давлатлар ҳозирда ҳам Грециянинг ички ишларига аралашмоқдалар, демак, бунинг учун жавобгардирлар. Фақат Франция ҳукуматигина бу йўлдан қайтди. Англия ва Қўшма Штатларнинг ҳукуматлари Грециянинг ички ишларига аралашувдан яна манфаатдор бўлиб қолдилар ва унинг ички ишларига бошқаларни ҳам аралаштирмоқчилар. Бунинг сабаби бирмунча ма'лум. Англия қўшинлари шу вақтгача Грецияда қолмоқдалар, бу ҳол мазкур мамлакатдаги аҳвол учун улар зиммасига жавобгарлик юклайди. Америка ҳарбий кемаларининг Грецияга бораётганлиги тўғрисидаги хабар ҳамма жойда э'лон қилинди. Греция ҳукуматига бундай ёрдам ҳам керак бўлиб қолганга ўхшайди. Аммо, Грециянинг ички ишларига та'сир кўрсатучи бундай воситалар демократизмга ёт бўлиш блан бирга хавфли ҳамдир.

Грециянинг ички ишларига шу тарзда аралашишга хотима бериш вақти келмадими? Грек халқи бундай аралашудан жафо чекмоқда. Грециянинг ички ишларига бошқа мамлакатларнинг аралашувига хотима бериш ва грек халқига мў'тадил демократик асосларда эркин суратда ўз парламентини сайлаш имконини бериш, ташқаридан та'сир кўрсатилмай, монархия масаласини ҳал этиш имконини бериш, бизга дўст бўлган қаҳрамон грек халқига чинакам муносиб қонуний демократик ҳукумат сайлаш имконини бериш вақти келмадими? Ба'зи ажнабий давлатларнинг вакиллари бу масалада бирмунча холис, чин ма'носида холис ҳаракат қилганларида эди, барча демократик мамлакатлардаги жамоатчилик бу тадбирни албатта табриклаган бўлур эди деб ўйлайман.

Аммо, Греция делегациясини қувватламоқчи бўлган кишилар ҳам бор. Греция делегацияси Ташқи ишлар министрлари кенгашига бевосита мурожаат қилиш учун етарли даражада обрўга эга эмас деб э'тироф қилинади. Бунга жавобан айтиш керакки, шундай қилишни хоҳлаганлар бошқа йўл блан ҳаракат қила оладилар. Греция делегацияси бу ишга бутун конференциянинг э'тиборини жалб этмай, конференция залининг йўлакларида ўз таклифини ма'қуллаган делегациялардан имзо тўплай олар эди.

Совет делегацияси ҳар ҳолда бу ишга Сулҳ конференциясининг э'тибори жалб этилмасин деб илтимос қилади. **(Олқишлар).**

*

Молотовнинг нутқидан кейин мажлис раиси Греция делегациясининг Грециянинг Албанияга нисбатан территория жиҳатидан қўйган да'воларини қараб чиқишни Ташқи ишлар министрлари кенгашига топшириш ҳақидаги таклифини Сулҳ конференциясининг навбатдаги ялпи мажлисида муҳокама қилиш тўғрисидаги таклифни овозга қўйди. Бу таклиф 7 овозга қарши 12 овоз блан қабул қилинди, икки делегация бетараф қолди. Америка Қўшма Штатлари, Буюк Британия, Бразилия, Хитой, Хабашистон, Греция, Ҳиндистон, Канада, Голландия, Австралия, Янги Зеландия, Жанубий Африка Иттифоқининг делегациялари бу таклифни ёқлаб овоз бердилар. СССР, Франция, Белоруссия, Чехословакия, Украина, Польша, Югославия делегациялари бу таклифга қарши овоз бердилар. Бельгия ва Норвегия делегациялари овоз беришда бетараф қолдилар.

**

Кечқурун Италияга доир иқтисодий масалаларни кўручи комиссиянинг ва Венгрияга доир сиёсий масалалар ва территория масалаларини **кўручи комиссиянинг мажлиси бўлди.**

ТАСС РАДДИЯСИ

Хитойда чиқадиган «Даганбао» газетаси яқинда Мукдендан олинган бир хабарни босиб чиқарди. Бу хабарда «Харбинда граждан кийимини кийган 50 минг совет солдати бор», «Цзямуси, Муданьцзян, Яньцзида ва Маньчжурия станциясида совет қўшинлари ҳали ҳам қолмоқда» дейилади.

ТАСС бу хабарнинг бошдан охиригача уйдирма эканлигини билдиришга вакил қилингач. Маньчжуриядан совет қўшинларини олиб чиқиш 3 майдаёқ тамом бўлганлиги ма'лумдир.

НЮРНБЕРГДА АСОСИЙ НЕМИС ҲАРБИЙ ЖИНОЯТЧИЛАРИ УСТИДАН СУД

Жиноий ташкилотлар тўғрисидаги масала юзасидан СССР бош қораловчиси ўртоқ Р. А. РУДЕНКОнинг охирги сўзи

НЮРНБЕРГ, 30 август (ТАСС). Бугун Халқаро Ҳарбий Трибунал мажлисида жиноий ташкилотлар тўғрисидаги масала юзасидан СССР бош қораловчиси ўртоқ Р. А. Руденко қуйидаги охирги нутқини сўзлади.

Раис жаноблари, жаноб судьялар! Биз жуда диққат блан ва катта маҳорат блан ўтказилган суднинг охирига яқинлашиб қолдик. Қора курсида ўлтирган асосий ҳарбий жиноятчиларнинг ҳарбири тўғрисида қораловчилар муфассал далиллар тақдим этдилар. Биз фашистлар Германиясидаги ташкилотлар — фашист Германия ҳукумати, герман қуролли кучларининг бош штаби ва олий қўмондонлиги, герман национал-социалистлар партиясининг раҳбар ходимлари, давлат махфий полицияси (гестапо), герман национал-социалистлар партиясининг соқчи отрядлари (СС), хавфсизлик хизмати (СД) ва штурм отрядлари (СА) зиммасига қўйилган айбларни ҳам тамомила қувватлаймиз.

Суд терговида аниқланишича, гитлерчилар Германиясининг тепасида бир тўда фитначилар турган. Бу фитначилар тўдаси давлат ҳокимиятини ва Бутун Германияни идора қилишни ўз қўлига олган.

Кўп миллионли аҳолига эга бўлган давлатда, ғоят катта давлат аппарати марказида туриб иш кўрган бу хил фитначилар тўдаси фитначиларни жойлар блан, катта жиноятчи фюрирларни кўча-кўйлардаги майда жиноятчи фюрирлар блан боғлайдиган бирқатор ёрдамчи жиноий ташкилотларсиз яшаши мумкин эмас эди. Шу сабабдан гитлерчилар Германиясида фитначиларнинг доимий ва бевосита раҳбарлиги остида катта ҳуқуқларга эга бўлган бирқанча ташкилотлар — ПСДАП (немис-фашистлар партияси)нинг раҳбар ходимлари, гестапо, СС, СД ва бошқалар бор эди.

1933 йилда чиқарилган қонунга биноан фашистлар партиясининг аппарати гитлерчилар Германиясининг давлат аппарати блан қўшилди, мазкур қонун йўли блан бу факт очиқдан-очиқ қонунлаштирилди.

Раҳбарлик қилучи босқинчилар тўдаси блан бу ташкилотлар ўртасидаги алоқани мустаҳкамлаш учун ҳарбир фитначи бирнеча вазифани бажарган: Геринг — министр, ҳарбий-ҳаво кучлари қўмондони, тўрт йиллик планни амалга оширучи вакил, рейхслайтер, СА ва СС нинг олий раҳбари; Гесс — министр, партияга раҳбарлик қилиш бўйича Гитлернинг ўринбосари, СС ва СА қўшинлари генерали; Розенберг — мафкуравий ва ташқи сиёсат масалалари юзасидан национал-социалистлар партиясининг империя раҳбари, министр ва СА ва СС обергруппенфюрери ва ҳоказо. Министр вазифасини ўтаган Герингни СС обергруппенфюрери вазифасидаги Герингдан ажратиш мумкин бўлмагани сингари, СС, гестапо ва бошқа жиноий ташкилотларни ҳам гитлерчилар усул идорасидан ажратиш мумкин эмас. Кутубхоналарсиз, мактабларсиз, ҳатто касалхоналарсиз яшаган гитлерчилар усул идорасини кўз олдига келтириш мумкин, аммо гитлерчилар усул идорасини СС сиз ва гестапосиз тасаввур қилиш сра мумкин эмас.

Халқаро ҳарбий Трибуналнинг устави ана шу сиёсий хусусиятни назарга олиб, гитлерчиларнинг жиноий жамиятларида иштирок қилишни иккига бўлади: уставнинг 6-нчи моддасида жиноий **фитнада** қатнашганлик, 9—10-нчи моддаларида эса жиноий **ташкилотларда** қатнашганлик ҳақида гапирилади. Бу икки шакл бирбири блан узвий суратда ва чамбарчас боғланган, чунки улар гитлерчилар Германиясида ҳақиқатда фитначилар блан мазкур ташкилотлар ўртасидаги муносабат ва алоқани ўзига мувофиқ жиноят-ҳуқуқ та'бирларида ифода қилади.

Халқаро ҳарбий Трибунал устави гитлерчиларнинг халқаро жиноятлардаги иштироки, чунончи фитнада ва ташкилотларда қатнашганликлари тўғрисидаги икки шаклни бир-бири блан маҳкам боғлаб, фитнада ва ташкилотларда қатнашганлик учун жуда асосий суратда турли жиноят-ҳуқуқий оқибатларни аниқлади.

Фитна ўз хусусияти жиҳатидан жуда кўп кишиларни ўз ичига ололмайди. Шу сабабдан фитнада қатнашганликни устав алоҳида жазо бериладиган бир жиноят деб қарайди. Аксинча, жиноий ташкилотларда юз мингларча киши қатнашган. Шу сабабдан жиноий ташкилотларда қатнашганлик учун жавобгарлик масаласини Трибунал устави бошқа тарзда ҳал этади. Тамомила ҳуқуқ ва адолатлик принциплари асосида тузилган Трибунал устави ташкилот а'золарининг шахсий жавобгарлигини белгилашни (бу белгилаш кўп айрим шахсларнинг айбдорлигини белгилаш блан боғлиқ) миллий Трибуналларнинг қарамоғига топширади.

Уставнинг 10-нчи моддасига мувофиқ, «агар Трибунал бирон ташкилотни жиноий ташкилот деб топса, миллий судлар бу жиноий ташкилотда а'зо бўлган айрим кишиларни жавобгарликка торта оладилар». Демак, Трибунал миллий судларнинг ишини осонлаштириш ва уларнинг жиноий ташкилот деб танилган ташкилотларда а'зо бўлган айрим кишиларни суд мас'улиятига тортиш ҳуқуқини та'минлаш учун ташкилотни жиноий ташкилот деб танишга ҳақлидир.

Уставнинг 10-нчи моддасидаги кўрсатмаларга мувофиқ СССР, Америка Қўшма Штатлари, Англия, Франциядаги ва Лондон битимига қўшилган 18 давлатдаги Трибуналлар бундай кишиларни суд қилишлари мумкин, лекин шу блан бирга улар айбдорни ташкилотда а'зо бўлмаган ёки бу ташкилотда расмангина а'зо бўлиб турган, ҳақиқатда эса бу ташкилотдан узоқда бўлган деган хулосани чиқаришлари ва шу асосда айбдорни оқлаб ҳукм чиқаришлари мумкин. Ана шу масалалар ва уларга ўхшаш масалалар тамомила миллий судларнинг ихтиёрида эди ва уларнинг ихтиёрида қолдирилди. Бу судлар фақат бир жиҳатдан, принцип жиҳатидан жуда муҳим бир масалада чекланган: агар халқаро Трибунал ташкилотни жиноий ташкилот деб топса, миллий Трибуналлар бу ташкилотнинг жиноий характерини инкор қила олмайдилар ва ҳатто бу тўғрида бахслаша ҳам олмайдилар.

Халқаро Трибуналнинг ҳуқуқи блан миллий судларнинг ҳуқуқини бундай ажратиб бериш Трибунал уставининг жиноий ташкилотлар тўғрисидаги моддаларини тушиниш учун ғоят катта аҳамиятга эгадир.

Ҳақиқатан ҳам, Трибунал бу ташкилотлардаги а'золарнинг шахсий жавобгарлигига оид айрим масалаларни эмас, балки ташкилотларнинг жиноий характери тўғрисидаги умумий масаланигина ҳал қилиши лозим бўлганлигидан, устав «ташкилот» тушинчасининг конкрет аломатларини кўрсатмайди ва айни ҳолда Трибунални ҳеч қандай расмий талаблар блан боғлаб қўймайди. Демак, уставда жиноий ташкилотнинг муфассал та'рифланмаслиги бу уставнинг камчилиги эмас, балки бу туп тафсилотни миллий юстиция органлари ихтиёрида қолдириш шидек юқорида баён қилинган фактлардан келиб чиқадиган асосий хусусиятидир. Шу сабабдан ташкилотни жиноий ташкилот деб топиш учун ма'лум конкрет аломатлар (ихтиёрий а'зо бўлиб туриш, а'золарининг бир-бирларини билишлари ва бошқалар) бўлишини талаб этишга ҳаракат қилиш уставга ҳечқандай тўғри келмайди ва уставнинг бутун тузилишига зиддир. Трибунал олдида турган бирдан-бир асосий вазифа—миллий судлар шуғулланаётган ва бундан кейин ҳам шуғулланадиган бундай терговлар бўлмай, балки ҳал қилучи бир фактни аниқлаш: **ташкилот ўзининг жиноий ҳаракатлари блан гитлерчи фитначиларнинг планини амалга оширишда қатнашганми ёки йўқ** деган масалани аниқлашдир.

Ташкилотларни суд жавобгарлигига тортиш тартибини устав ана шу вазифага мувофиқ белгилайди.

Ҳақиқатан ҳам Трибунал устави жиноий ташкилотлар тўғрисидаги масалани албатта бу ташкилотнинг қора курсида ўтирган конкрет вакилининг ишини кўрган вақтда ҳал этишни кўзда тутади. Ҳозирги судда жавобгарликка тортилган айбдорлар фитнада ҳам қатнашганлар ва Трибунал жиноятларини кўраётган ташкилотларда раҳбарлик қилучи а'зо ҳам бўлганлар. Трибунал бу ташкилотларни жиноий ташкилот деб таниш масаласини ҳал қилиши керак. Демак, айбдорларнинг жиноятлари тўғрисида тақдим этилган далиллар улар раҳбарлик қилган ташкилотларнинг айби тўғрисида ҳам асосий далил бўлади. Қораловчилар тақдим этган ҳужжатлар айбномада кўрсатилган мазкур ташкилотларнинг фитначилар мўлжаллаган жиноий ишларни амалга оширишда доимо ва бевосита қурол бўлиб хизмат қилганликларини равшан исбот қилади. Шундай қилиб, суд тергови натижасида бу ташкилотларнинг жиноий характери тамомила ва муфассал исбот қилинди.

(ДАВОМИ КЕЛГУСИ СОНДА)

Мас'ул муҳаррир С. РАЖАБОВ.

Тошкент шаҳар «Правда Востока» ва «Қизил Ўзбекистон» босмахонаси.
Тиражи 64.5 минг № 68. Р.04833